

MINISTERIET

SLOTS- OG KULTURSTYRELSEN

KORTLÆGNING AF LÆSELYSTPROJEKTER

2014-2019

KORTLÆGNING AF LÆSELYSTPROJEKTER 2014-2019

Rapporten er udarbejdet af Center for Kunst og Biblioteker, Litteratur og biblioteker, Slots- og Kulturstyrelsen, hovedskribent Lisbet Vestergaard.

Publiceret af Slots- og Kulturstyrelsen oktober 2021

Elektronisk ISBN: 978-87-93942-97-4

Grafisk produktion: Zu Jørgensen

Forsidefoto: Bibliotekernes Læsespor

INDHOLD

SAMMENFATNING	4
INDLEDNING	8
LÆSEVEJLEDNING	9
DEL 1: BAG OM KORTLÆGNINGEN	10
FORMÅLET MED KORTLÆGNINGEN	10
LÆSELYSTTILTAG SIDEN 2000	10
OM UNDERSØGELSESMETODEN	13
DEL 2: DATA FRA DESK RESEARCH	15
HVAD ER LÆSELYST?	15
KORTLÆGNINGENS GENSTANDSFELT.....	17
OM UDVIKLINGSPULJEN FOR FOLKEBIBLIOTEKER OG PÆDAGOGISKE LÆRINGSCENTRE	20
TENDENSER PÅ TVÆRS AF EVALUERINGER.....	27
UNDERSTØTTELSE AF VIDENDELING MELLE PROJEKTERNE OG UDBREDELSESTILTAG	31
BIBLIOTEKERNES SPROGSPOR OG LÆSESPOR	31
DEL 3: POINTER FRA DEN KVANTITATIVE UNDERSØGELSE	35
PROJEKTERNES FORANKRING OG UDBREDELSE.....	35
OPLEVEDE EFFEKTER AF PROJEKTERNE	38
DE VIGTIGSTE EFFEKTER.....	40
DEL 4: POINTER FRA DEN KVALITATIVE UNDERSØGELSE	48
OM INFORMANTERNE.....	48
OM SPØRGERAMMEN.....	49
1: UDDYBNING AF TEMAER I SPØRGESKEMAUNDERSØGELSE	51
2: REFLEKSION OVER PROJEKT BETINGELSER	55
3: INPUT TIL ANBEFALINGER.....	58
INTERVIEWS MED SAMARBEJDSPARTNERE	59
DEL 5: ANBEFALINGER	62
KONKLUSIONER	62
FIRE RÅD TIL DET FAGLIGE ARBEJDE MED BØRN OG UNGES LÆSELYST	63
FEM ANBEFALINGER TIL DET NATIONALE OG STRATEGISKE ARBEJDE MED BØRN OG UNGES LÆSELYST	64
KILDER OG BILAG	66
LITTERATURLISTE.....	66
BILAG 1: LISTE OVER TILSKUDSMODTAGERE 2014–2019	68
BILAG 2: SPØRGESKEMA	70
BILAG 3: SPØRGERAMME TIL KVALITATIVE INTERVIEWS, APRIL–MAJ 2021	74
BILAG 4: LISTE OVER INFORMANTER I DEN KVALITATIVE UNDERSØGELSE.....	75

SAMMENFATNING

Denne rapport præsenterer en kortlægning af læselystprojekter 2014–2019. Formålet med kortlægningen er at få overblik over, hvor mange og hvilke typer læseinitiativer, der er igangsat for udviklingsmidler fra Kulturministeriet. Derudover samler kortlægningen op på projekternes egne erfaringer. Den identificerer, beskriver og synliggør de projekttiltag, der har haft mest succes med at skabe læselyst hos børn og unge mellem 0–18 år samt børnefamilier og giver input til tilrettelæggelsen af fremtidige læselystinitiativer. Målgruppen for kortlægningen er i første ombæring kulturministeren, men rapporten henvender sig også til beslutningstagere og praktikere inden for folkebiblioteks- og skolesektoren.

Slots- og Kulturstyrelsen har gennemført kortlægningen i 2021, og den præsenterer tal og pointer fra desk research, spørgeskemaundersøgelse og fra en kvalitativ undersøgelse. Der fokuseres primært på de projekter, der har modtaget tilskud fra ”Udviklingspuljen til folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre”, men øvrige større læselystinitiativer beskrives også som kontekst.

Rapporten giver et overblik over, hvor mange midler der er blevet givet i tilskud til læselystprojekter i perioden 2014–2019, og hvordan de fordeler sig geografisk og på forskellige typer af projekter og målgrupper. Den samler op på pointerne fra projekternes skriftlige evalueringer og identificerer en række tværgående temaer og tendenser. Spørgeskemaundersøgelsen zoomer ind på forankring, udbredelse og oplevede effekter af projektet, herunder målgruppens udbytte af projektet. Den kvalitative undersøgelse uddyber udvalgte temaer fra spørgeskemaundersøgelsen og giver input til faglige og strategiske anbefalinger, der kan kvalificere det videre arbejde med børn og unges læsekultur.

TAL OG FAKTA: HVAD FORTÆLLER TALLENE?

Hvor mange udviklingsmidler?

Der er anvendt statslige midler på i alt 46,2 mio. kr. i perioden 2014–2019 til arbejdet med børn og unges læselyst. Ud af dette beløb har 60 projekter modtaget 18,7 mio. kr. fra Udviklingspuljen til folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre.

Hvor store er projekterne i kroner og ører?

Over halvdelen af projekterne har modtaget et tilskud på 250.000 kr. eller derunder, mens tre projekter har modtaget 1 mio. kr. eller derover.

Hvem har fået tilskud?

Tilskudsmodtagerne er folkebiblioteker i 30 kommuner, fire skoler eller forvaltninger og tre nationale aktører.

Hvilke typer af projekter?

Der er et iøjnefaldende stort spænd mellem projekttyper. Nogle få rummer samarbejde mellem fem eller flere kommuner, bygger på partnerskaber med forskningsaktører og fokuserer fra begyndelsen på mulighederne for national udbredelse af projektets koncepter og aktiviteter, mens størstedelen opererer på en mindre skala og med større fokus på lokale samarbejder. Ligesom projekttyperne varierer, er der stor mangfoldighed og idérigdom i projekternes aktiviteter og tilgange til målgruppen.

Hvordan er det gået med målgruppens læselyst?

83 procent svarer, at målgruppens læselyst i høj eller nogen grad er blevet styrket i forbindelse med projektet.

Hvor mange projekter er gået i drift?

75 procent svarer, at hele eller dele af deres projekt er gået i drift. Overgangen til drift for eksempel kan dække over, at en aktivitet udviklet i projektet er blevet en fast del af et biblioteks tilbud til skoler/daginstitutioner, er blevet indoptaget i et bibliotekets arrangementsprogram eller er blevet en del af en lærers eller pædagogs praksis.

TRE VIGTIGE KONKLUSIONER PÅ TVÆRS AF KORTLÆGNINGEN

1: Et stærkt samarbejde mellem folkebiblioteker og skoler er en af de vigtigste veje til vellykkede læselystprojekter, ikke mindst fordi bibliotekerne får et større kendskab til skolernes hverdag og lærernes arbejdsbetingelser, og fordi de professionelle, der arbejder med børn, også får øjnene op for, hvad bibliotekerne kan. I det hele taget fremhæves tværfaglige samarbejder om læselyst som et vigtigt greb til at nå målgrupperne.

2: Det er en tydelig tendens, at velafprøvede og køreklare læselystkoncepter med formidlingsmaterialer og praktiske vejledninger virker for mange, især hvis koncepterne kan understøtte lokale dagsordener.

3: Kortlægningen viser, at det at fokusere på læselystprojekter bidrager til den lokale udvikling og daglige praksis i bibliotekernes og de pædagogiske læringscentres arbejde med læselyst, ligesom det skaber en oplevet effekt blandt målgrupperne.

ANBEFALINGER

Kortlægningen er af beskrivende karakter og afdækker mønstre og tendenser på tværs af et varieret datagrundlag. Mønstrene giver blandt andet et indtryk af, hvad der understøtter det vellykkede projektarbejde med børn og unges læselyst, og hvilke potentialer der endnu ikke er udnyttede på området. På den baggrund afsluttes rapporten med to kategorier af råd og anbefalinger til det videre arbejde.

Den første kategori rummer fire gode råd til det kommunalt funderede, faglige arbejde med børn og unges læselyst, som man bør overveje at medtage i fremtidig tilrettelæggelse af projekter og eventuelt i støttepraksis på området.

Den anden kategori præsenterer fem anbefalinger af mere projektteknisk og strategisk karakter, blandt andet i forhold til udbredelse af projekter, prioritering af midler, evaluering og vidensdeling på området. Sidstnævnte anbefaling er primært henvendt til kulturministeren, Strategisk Biblioteksudvalg og andre aktører, der arbejder på nationalt niveau med læselystområdet.

Fire anbefalinger til det faglige arbejde med børn og unges læselyst

- 1: Sæt flere fagligheder i spil
- 2: Skab nye indfaldsvinkler til læsning og litteratur sammen med målgruppen
- 3: Lad det relationelle og fællesskaber være et bærende element
- 4: Skift fokus fra læselyst til læsekultur.

Fem anbefalinger til det nationale og strategiske arbejde med børn og unges læselyst

I forhold til hvad man støtter:

1: Styrk udbredelsen af projekter på nationalt niveau

”Udviklingspuljen for folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre” opererer ikke med konkrete og målbare succeskriterier for udbredelsen af støttede projekter. Men kortlægningen viser, at der er potentiale til meget mere, idet det er et fåtal af de støttede projekter, der i praksis er blevet implementeret af andre kommuner – endsige på nationalt niveau. Breddeudrulning kan ske med støtte fra Udviklingspuljen og/eller ved samarbejde med Bibliotekernes Sprogspor og Læsespor, der netop samler testede og dokumenterede læsekoncepter og gør dem lettilgængelige.

2: Kvalificér arbejdet med læse- og biblioteksuvante målgrupper

Det kræver meget at arbejde med for eksempel biblioteksuvante børnefamilier i udsatte boligområder eller skoletrætte elever i 10. klasse, der ikke trives i en boglig kultur. Det er værd at overveje, om denne type projekter skal tilrettelægges anderledes og eksempelvis have ekstra midler til rekruttering for at få mest muligt ud af den faglige indsats og for at sikre opbyggelsen af varige relationer til målgruppen.

I forhold til hvordan man støtter:

3: Lav et fælles evalueringsdesign for projekter

Kortlægningen viser, at alle projekterne har haft deres egne evalueringsmåder. Det er oplagt, at mindre projekter ikke skal operere med store evalueringsdesign. På den anden side gør variationerne inden for evalueringsdesign det vanskeligt at sige noget om effekterne af de anvendte udviklingsmidler på tværs af de støttede projekter. Det er et opmærksomhedspunkt, da der er tale om nationale udviklingsmidler. Derfor vil det være nyttigt, at der bliver arbejdet med fælles indikatorer eller lignende.

4: Stimulér den løbende vidensdeling på tværs projekter

En stor del af projekterne får ikke formidlet deres læringspunkter til andre undervejs i projektets forskellige faser, ligesom de heller ikke modtager faglig sparring fra relevante aktører uden for projektets deltagerkreds. En mere løbende vidensdeling kan således både kvalificere projekterne fagligt og bidrage til deres senere udbredelse, fordi kendskabet til dem opbygges hen over tid.

5: Foretag et klarere snit mellem projektyper

Kortlægningen viser, at mange ønsker, at man både kan få støtte til projekter med et nationalt scope og effektmålinger og mindre projekter af mere undersøgende, enkeltstående karakter. De bagvedliggende spørgsmål er: Hvordan skal balancen være mellem små og store projekter? Hvor skal mangfoldigheden give sig til kende: Er det for eksempel i antallet af enkelte projekter i enkelte kommuner eller i de lokale versioner og implementeringer af projekter udviklet af andre? En drøftelse af disse spørgsmål vil kunne bidrage til at sætte en mere tydelig retning på brugen af de nationale udviklingsmidler på området. Rapportens sidste pointe har ikke så meget karakter af en anbefaling som et opmærksomhedspunkt.

Kortlægningen viser, at udviklingsarbejdet i forhold til børn og unge læselyst for alvor finder sted i samarbejdet mellem forskellige fagligheder. Derfor bliver samarbejdsprojekterne ofte fremhævet som dem, der rykker mest og kommer bredere ud. Det kan være nemmere at skabe lokale partnerskaber, når der er nationale dagsordener på politisk niveau, som kan kobles til arbejdet med sprogstimulering, læsning og læselyst. Det kan for eksempel dreje sig om satsninger i regi af Børne- og Undervisningsministeriet. Af den grund kan der være et potentiale i at sikre øget opmærksomhed på mulighederne for og synliggørelsen af både ministerielle og tværministerielle indsatser samt fælles dagsordener på området.

INDLEDNING

En af folkebibliotekernes klassiske opgaver er at stimulere børn og unges læselyst. Der har dog været særlig stor interesse for området de senere år, blandt andet med afsæt i den internationale undersøgelse PIRLS 2016. Den viste, at blot 20 % af de danske elever rigtig godt kunne lide at læse, i modsætning til 43 % internationalt. Dette billede gik igen i den danske undersøgelse Børns læsevaner 2017: Overblik og indblik, som afdækkede et fald i børns fritidslæsning. Et par år efter viste rapporten Biblioteker i tal 2019, at 97 % af bibliotekerne arbejdede aktivt for at styrke lysten til at læse hos børn og unge, både igennem projekter og faste aktiviteter.

Slots- og Kulturstyrelsen har gennem en lang årrække støttet dette arbejde. Det er sket gennem kampagner, programmer og puljer. Blandt de nyere tiltag er programmet ”Læselyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritidstilbud”, som 35 kommuner deltager i. Programmet blev lanceret i 2019. Ved samme lejlighed kom Slots- og Kulturstyrelsen med denne udmelding på sin hjemmeside:

”Mange folkebiblioteker arbejder allerede med at styrke læselysten hos børn, og bibliotekerne har en nøgleposition i arbejdet med læselyst, fordi bibliotekernes ansatte har stor erfaring med at motivere børn til læsning blandt andet med afsæt i det enkelte barns interesse. Som en del af læselystindsatsen igangsættes der derfor også en kortlægning af bibliotekernes eksisterende læselystprojekter. Kortlægningen skal give et overblik over de særligt værdifulde erfaringer, som nye initiativer kan bygge videre på.”

Slots- og Kulturstyrelsen har gennemført kortlægningen i 2021. Den er samlet i denne rapport, der er henvendt til kulturministeren og til såvel praktikere som beslutningstagere i folkebiblioteks- og skolesektoren.

Rapporten samler op på erfaringerne med læselystprojekter. Den kan bruges som et fælles afsæt for fremtidige læselystinitiativer på folkebibliotekernes og skolernes/ungdomsuddannelsernes område. Det primære genstandsfelt er projekter, der har modtaget tilskud fra ”Udviklingspuljen til folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre” i perioden 2014–2019, men rapporten perspektiverer også til andre relevante læselystaktiviteter på nationalt niveau.

LÆSEVEJLEDNING

Rapporten falder i fem hovedafsnit:

Første del opsummerer baggrunden for kortlægningen, giver et overblik over større læselystlæseinitiativer siden 2020 og beskriver undersøgelsesmetoden.

Anden del fremhæver nøgletal fra desk research-processen, herunder tal om projekternes økonomi, geografiske fordeling, målgrupper og aktiviteter. Derudover indeholder afsnittet pointer fra projekternes skriftlige evalueringer og afrapporteringer.

Rapportens tredje del fokuserer på resultaterne af en spørgeskemaundersøgelse med 21 spørgsmål, som de relevante projektholdere svarede på.

Fjerde del rummer udvalgte pointer og indsigter fra telefoninterviews med 15 informanter, som tjente til at uddybe resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen og give input til anbefalinger.

Den sidste del af kortlægningen præsenterer på baggrund af de identificerede mønstre og tendenser anbefalinger til det fremtidige arbejde med at styrke børn og unges læselyst.

Undervejs i rapporten er der indsat syv cases for at give et indtryk af projekternes mangfoldighed, når det gælder målgrupper, metoder og erfaringer.

1

BAG OM KORTLÆGNINGEN

FORMÅLET MED KORTLÆGNINGEN

Det overordnede formål med kortlægningen er at give input til overvejelser i forhold til fremtidige læselystinitiativer på folkebibliotekernes og skolernes område. Kortlægningen identificerer og beskriver de tiltag, der har haft mest succes med at skabe læselyst hos børn og unge, og præsenterer anbefalinger til det videre arbejde, både af faglig og mere overordnet, strategisk karakter. Der er således ikke tale om en egentlig evaluering eller effektmåling, men nærmere en undersøgelse og beskrivelse af arbejdet med et fagligt tema i en afgrænset periode.

Kortlægningen retter sig primært mod de projekter, der har modtaget tilskud fra Slots- og Kulturstyrelsens ”Udviklingspulje til Folkebiblioteker og Pædagogiske Læringscentre”. Det vil sige, at 100 procent kommunalt finansierede læselysttiltag ikke indgår i kortlægningen. Der vil dog blive perspektiveret til andre relevante læselystaktiviteter såsom programmer, strategiske oplæg, undersøgelser og puljer i regi af andre ministerier. Projekternes målgrupper er børn og unge mellem 0 og 18 år samt børnefamilier.

Kortlægningen dækker de projekter, der har modtaget tilskud i perioden 2014–2019. Den femårige periode har gjort det muligt at kunne få dialog med de nøglepersoner, der har tæt kendskab til projekterne. Kun administrativt afsluttede projekter indgår i kortlægningen. Dog vil den indledende del af rapporten give et vue ud over folkebibliotekernes arbejde med børn og læselyst siden 2000. Kortlægningen rummer desuden sammenfattende beskrivelser af de læselystbegreber, som projekterne har bygget på.

LÆSELYSTTILTAG SIDEN 2000

Denne kortlægning koncentrerer sig om udviklingsprojekter, der har modtaget tilskud i perioden 2014–2019, og som var afsluttede senest den 1. januar 2021. Men ud over disse projekter har der været en lang række indsatser, der har haft til formål at styrke børn og unges læselyst. Det følgende afsnit beskriver i en række nedslag større undersøgelser, kampagner, programmer og strategiske tiltag, som man kan se kortlægningen på baggrund af. Det er ikke nyt, at biblioteker og skoler arbejder for at støtte børns læselyst, og tilbageblikket kunne gå endnu længere tilbage. Men i denne sammenhæng er 2000 et naturligt skillepunkt. Det var nemlig året for den første PISA-undersøgelse.

2000: Den første PISA-undersøgelse

PISA er en forkortelse for Programme for International Student Assessment, som OECD gennemfører hvert tredje år. Undersøgelsen tester elevernes kompetencer inden for læsning, matematik og naturfag. I hver undersøgelse indgår desuden et fjerde undersøgelsesdomæne, som tester eleverne i andre kompetencer. PISA indsamler også baggrundsinformationer, som bruges til analyser af for eksempel elevernes trivsel. I 2000 blev den første PISA-undersøgelse offentliggjort. Det viste sig, at de danske 15-årige skoleelevers funktionelle læsning af hverdagstekster ikke var så gode, som mange havde regnet med – især set i lyset af, at Danmarks var et af de lande i verden, der brugte flest penge på skolevæsenet. De danske unge placerede sig i området omkring det internationale gennemsnit med hensyn til læsekompetence. Danmark klarede sig dårligere end Sverige, Finland og Island. En af hovedkonklusionerne var desuden, at mindst 18 % af de danske elever i undersøgelsen, ville have svært ved at bruge læsning som et redskab i deres uddannelse og fremtidige arbejde (kilde: DPU, 2000). Det gav anledning til en bred debat om den danske folkeskole.

2003–2008: Læselystkampagnen

Kulturministeriet tog initiativ til Læselystkampagnen i 2003, og i 2004 gik Undervisningsministeriet og Ministeriet for Forbruger- og Familieanliggender med i kampagnen. Omdrejningspunktet for arbejdet var at styrke børns og unges læselyst og læseevne gennem en lang række landsdækkende og lokale aktiviteter.

2008–2010: Læselystprogrammet

Læselystkampagnen blev ført videre i et program, hvor der blev afsat årlige midler til tre nationale fyrtårne: Orlaprisen, læsequizzen Smart Parat Svar og Forfatter-skolen for unge i Brønderslev. Herudover blev der oprettet en pulje til etablering af børnehavebiblioteker, ligesom biblioteker, skoler og andre aktører kunne søge om midler til projekter. Efter 2010 blev de to puljer udfaset, mens de tre fyrtårne fortsatte med en årlig bevilling fra Det Kulturelle Udlodningsaktstykke.

2008: Fremtidens biblioteksbetjening af børn

Tidligere kulturminister Brian Mikkelsen nedsatte et udvalg, der skulle komme med anbefalinger til udviklingen af et bibliotekstilbud til alle børn. Det resulterede i en rapport med ti konkrete anbefalinger, som den tidligere Styrelsen for Bibliotek og Medier sammen med folkebibliotekerne brugte til at sætte retning på nye indsatser.

2008–2016: Bogstart

Det første danske bogstartprogram løb fra 2009 til 2013. Programmet var så stor en succes, at regeringen besluttede at afsætte midler til en fireårig forlængelse af Bogstart frem til udgangen af 2016. Bogstart var finansieret af Satspuljemidler, og Slots- og Kulturstyrelsen administrerede programmet. Bogstart gik ud på, at bogstartsformidlerne besøgte familier i udsatte boligområder til en snak om sprogstimulering og med en bogpakke bestående af udvalgte og alderssvarende bøger, mens barnet var henholdsvis ½ år og 1 år. Når barnet var 1 ½ år kunne familierne afhente en bogpakke på biblioteket. Desuden modtog børn på tre år en bogkuffert i børnehaven. Programmet blev evalueret af CHORA (tidligere VIVE).

2015: Danmark Læser

Tidligere kulturminister Marianne Jelved lancerede i 2014 læsekampagnen Danmark Læser. Initiativet bød blandt andet på en konkurrence mellem kommunerne om, hvem der kunne finde på de mest kreative og spændende tiltag for at få flere til at læse. Der var primært fokus på voksne, men også børnefamilier.

2018: Undersøgelsen *Børns læsevaner 2017: Overblik og indblik*

Tænk tanken Fremtidens Biblioteker gennemførte i samarbejde med Læremiddel.dk og Nationalt Videncenter for Læsning en national undersøgelse af læse- og medievanerne blandt de 9–13-årige. Rapporten viste blandt andet, at børn læste mindre i fritiden. Der var samlet sket et fald på 5 procentpoint, fra 61 % til 56 % i perioden 2010–2017, i forhold til børn, der læste flere gange om ugen eller mere.

2019: Oplæg til en national læsestrategi for børn og unge

Med afsæt i rapporten *Børns læsevaner 2017* formulerede Danmarks Biblioteksforening sammen med en bred kreds af aktører et oplæg til en læsestrategi. Oplægget blev præsenteret på en høring på Christiansborg og blev ved den lejlighed overleveret til kulturminister Joy Mogensen.

2019: Læselyst og læsefællesskaber i indskolingens fritidstilbud

Kulturministeriets lancerede en læselystpulje, der skulle sætte det lokale samarbejde mellem biblioteker og fritidsordninger/fritidshjem i spil for at styrke børns læsefællesskaber og deres lyst til læsning. 35 kommuner fik tilskud til projekter, der skulle få børn til at opleve, at læsning og lytning af litteratur var en sjov, spændende og meningsfuld aktivitet på linje med de øvrige tilbud i fritidsordningen.

2019: Undervisningsministeriets pulje til læselyst

Undervisningsministeriet udbød en pulje på 15,7 mio. kr. til fremme af læselyst blandt folkeskoleelever. Puljen satte fokus på tre områder: Understøttelse af de fagprofessionelles arbejde med faglig læsning, skolernes arbejde med fritidslæsning og arbejdet med forældres læsning med deres børn.

2020: Bibliotekschefforeningens håndslag for børns læselyst

Bibliotekslederne blev enige om at lave en fireårig, styrket indsats for at øge børns læselyst gennem oplevelse, viden, inspiration og fællesskaber. Bibliotekslederne forpligtede sig på at udarbejde en fireårig lokal læsestrategi tilpasset lokale forhold, med målbare indsatser og mål for, hvordan indsatserne styrkes i bibliotekerne selv og i samarbejde med andre parter.

2020: Centralbibliotekernes rammeaftale med tre temaspor

Kulturministeriet og de seks centralbiblioteker underskrev rammeaftalen for perioden 2021–2024. Som noget nyt indeholdt rammeaftalen tre kulturpolitiske temaspor, herunder ”Glæden ved sprog, litteratur og læsning.” Dette temaspor bygger videre på bibliotekernes indsatser og samarbejde om at åbne og invitere borgerne ind i litteraturens verden, herunder særlige indsatser målrettet børn.

2021: 25 mio. kr. til bogsamlinger

Der er i finanslovsaftalen afsat 25 mio. kr. i 2021 til at forny bogsamlinger i landets dagtilbud, SFO og fritids- og klubtilbud. Slots- og Kulturstyrelsen står for at udmønte bevillingen. Tiltaget fokuserer på, at materialer indkøbes og stilles nemt tilgængeligt i de nævnte arenaer, hvor børn færdes uden for hjemmet og uden for skoleregion. Tiltaget er målrettet børn i alderen 0–12 år.

OM UNDERSØGELSESMETODEN

Slots- og Kulturstyrelsen har i arbejdet med udmøntningen af ”Udviklingspuljen for Folkebiblioteker og Pædagogiske Læringscentre” ikke opereret med konkrete evalueringsparametre eller et fælles evalueringsdesign på tværs af de støttede projekter. Derfor har denne kortlægning primært en beskrivende karakter. Udfordringen har været at identificere mønstre på tværs af et meget varieret datagrundlag, hvor hvert projekt har opstillet sine egne mål og succeskriterier.

Kortlægningens sammenfatning af temaer og tendenser samt de afsluttende anbefalinger skal derfor læses med det forbehold, at de støttede projekter ikke har bygget på den samme forståelse af, hvornår et projekt var en succes eller mindre vellykket.

Rapporten er baseret på data fra tre kilder: Desk research, en spørgeskemaundersøgelse og interviews. Kortlægningen indeholder således både en kvantitativ og kvalitativ del.

1: Desk research:

Den første fase af kortlægningen indebar en screening af alle satsninger på læselystområdet i 2014–2019 med afsæt i styrelsens tilskudsadministrative system. Formålet var i første ombæring at skabe et økonomisk overblik. Næste skridt var at zoome ind på de 60 læselystprojekter, der havde modtaget tilskud fra ”Udviklingspuljen til Folkebiblioteker og Pædagogiske Læringscentre” i samme periode, og danne et overblik over målgrupper, projektindhold og geografisk fordeling.

Sidste del af desk research-fasen dækkede over en gennemlæsning af alle 60 projekters evalueringer og afrapporteringer og en analyse af, hvilke tendenser der tegnede sig på tværs.

2: Spørgeskemaundersøgelse:

I den anden fase blev der udarbejdet et spørgeskema til de 60 relevante projekter. Skemaet blev testet og kvalificeret af tre biblioteksfaglige medarbejdere/ledere, der ikke selv var en del af undersøgelsen.

Skemaet indeholdt i alt 21 spørgsmål og var delt op i tre afdelinger: Baggrundsoplysninger, projektets forankring/udbredelse og oplevede effekter af projektet.

Afsnittet vedrørende forankring/udbredelse fulgte specifikt op på Udviklingspuljens overordnede kriterier om de støttede projekters fremtidsperspektiv, praktiske anvendelighed og bredde, mens afsnittet vedrørende oplevede effekter satte fokus på disse temaer:

- Målgruppens udbytte af projektet
- Arbejdet med andre målgruppers læselyst
- Medarbejdernes faglighed på læselystområdet
- Samarbejde med andre aktører
- Projektholders strategiske arbejde med børn og unges læselyst.

Link til spørgeskemaet blev som udgangspunkt sendt til de relevante ledere, der vurderede, hvem der bedst muligt kunne svare på spørgsmålene i den lokale kontekst. Spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført i marts–april 2021.

3: Interviews

I foråret 2021 lavede medarbejdere fra Slots- og Kulturstyrelsen 15 telefoninterviews med et repræsentativt udvalg af informanterne fra spørgeskemaundersøgelsen og et supplerende antal informanter, der enten havde overtaget hele eller dele af et læselyst-udviklingsprojekt eller havde fungeret som samarbejdspartner fra et andet fagfelt (henholdsvis Pædagogisk Psykologisk Rådgivning, den kommunale skolesektor og gymnasieområdet).

Informanterne modtog på forhånd baggrundsoplysninger om kortlægningens formål og spørgerammen for interviewet. De enkelte interviews varede mellem 30 og 45 minutter. Formålet var at uddybe temaer i spørgeskemaundersøgelsen og give input til anbefalinger.

2

DATA FRA DESK RESEARCH

HVAD ER LÆSELYST?

Ph.d.-studerende Henriette Romme Lund skriver i artiklen ”Læselyst – hvad er det?” (2021), at begrebsafklaringen, hvad angår læselyst, er lille.

Det bekræftes af mangfoldigheden i de 60 projekter, der udgør denne kortlægnings primære genstandsfelt. De bygger nemlig på mange forskellige forståelser af begrebet ”læselyst”, som til en vis grad er defineret af projekternes målgrupper. Et vuggestuebarns læselyst er vidt forskellig fra en teenagers. Fællesnævneren i projekterne er et bredt tekstbegreb, hvor ikke kun bogen ses som vejen til og målet for læselyst. Andre medier, såsom lydbøger og andre digitale formater, fortællinger og det at skrive selv kan også være kilder til læselyst.

For de 0–6-årige handler læselyst i kortlægningens projekter om det positive møde med børnelitteratur og bogen som et stykke lege- og læsetøj, rim, sange, fortællinger og sprogstimulering i bred forstand. Leg og dialog er i fokus, og det er med til at skabe et fundament for den senere tilegnelse af skriftsprog og læsefærdigheder. Læselyst er her knyttet til begrebet ”early literacy”, som dækker over, at børns brug af og leg med skriftsprog ikke er forbeholdt skolesfæren. Børn bruger, leger med, udforsker og begår sig i skriftsprog, længe inden de begynder i skole, som National Videncenter for Læsning skriver på sin hjemmeside

For skolebørn og -unge kan læselysten både optræde i fritids- og skolekonteksten. Der er forskellige typer af læsemotivation på færde i de projekter, som kortlægningen dækker. Læselysten kan være drevet af følelser og hænge sammen med oplevelsen af at blive optaget af en spændende og vedkommende historie, der fænger. Her er det typisk skønlitteraturen, der spiller en særlig rolle. Videbegær kan også være en motor for læselysten, ligesom det at være optaget af at forfølge sine egne interesser og at blive klog på verden. Her kommer faglitteraturen på banen.

I projekterne med de unge som målgruppe er der et særligt fokus på det at skrive og udtrykke sig selv sprogligt. Afsættet er, at kreativ skrivning og læselyst er tæt forbundet, og at de to aktiviteter har gensidigt positivt afsmittende effekter.

Læselystbegrebet

Generelt handler kortlægningens projekter om det enkelte barns og den enkelte unges læselyst. Det stemmer godt overens med, at lyst er en subjektiv følelse. Der er også en vægtning af den indre frem for den ydre motivation til læsning som en faktor til at skabe læselyst. Begreber som læseglæde, læseinteresse, læsefællesskaber og læsemotivation er indlejret i mange af projekterne og er derfor også vigtige dimensioner af læselyst som fænomen.

Lektor Gitte Balling fra Københavns Universitet kommer i sin evaluering af programmet "Læselyst og læsefællesskaber i indskolingens fritidstilbud" (2021) nærmere ind på de forskellige forståelser af læselyst som begreb og peger blandt andet på, at læselyst er forbundet med personlig tilfredshed og elementer af leg. Balling skriver, at forskningen viser, at jo bedre læseforståelse børnene har, jo større motivation har de for at lystlæse.

Men selvom der er en sammenhæng mellem læsekompetencer og læselyst, er der også andre mekanismer på færde. Læselyst handler i høj grad også om at vælge læsningen som en aktivitet. Balling fremhæver, hvordan læsning som aktivitet er udfordret: "I en digital tidsalder som vores, hvor børn er omgivet af digitale medier, som rummer en lang række muligheder for at blive underholdt, er den litterære læsning under pres. Bogen er ikke det medie, som børn naturligt rækker ud efter, men er noget, som de skal inspireres til af voksne. Gennem forskellige former for aktiviteter, gennem dialog og formidling og gennem selv at optræde som læserollemodeller, kan børn støttes i både at udvikle sig til læsere og at forblive en del af en læsekultur".

Professor i børnelitteratur Nina Christensen holdt et oplæg i februar 2020 på opstartsmødet for Slots- og Kulturstyrelsens nationale program "Læselyst og læsefællesskaber i indskolingens fritidstilbud". Her diskuterede hun forskellen på læselyst og læsekultur og pegede på potentialerne i at arbejde med "læsekulturer" frem for "læselyst", fordi førstnævnte bygger på en bredere forståelse af læsning, der mere tydeligt inkluderer de sociale og relationelle aspekter. Denne pointe kan være nyttig at tage med i det videre arbejde med området.

KORTLÆGNINGENS GENSTANDSFELT

Nedenstående tabel rummer en oversigt over, hvor mange midler der i perioden 2014–2019 er givet fra Kulturministeriet og Danskernes Digitale Bibliotek til projekter, programmer og indsatser inden for det brede tema ”børn og unges læselyst”.

TABEL 1

Midler bevilget fra 2014 til 2019	Tilskud i kr.
Udviklingspuljen til Folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre: 60 projekter. Primært genstandsfelt for kortlægningen.	18,7 mio. kr.
Udviklingspuljen til Folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre, særlig indsats 2019: Læselyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritidstilbud (tilskud til 35 kommuner)	6,9 mio. kr.
Centralbiblioteksmidler til ni projekter (overbygningsmidler):	7,6 mio. kr.
Orlaprisen (udlodningsmidler):	3,4 mio. kr.
Smart Parat Svar(udlodningsmidler):	2,4 mio. kr.
Forfatterskolen for unge i Brønderslev (udlodningsmidler):	1,7 mio. kr.
Midler fra Danskernes Digitale Bibliotek til fire udviklingsprojekter i regi af eReolen GO:	0,7 mio. kr.
Bogstart, de to sidste år i programmet 2015-2016 (satspuljemidler):	4,8 mio. kr.
Alle ovenstående projekter til sammen:	46,2 mio. kr.

Det primære genstandsfelt for kortlægningen er de 60 projekter, der har modtaget tilskud fra ”Udviklingspuljen for Folkebiblioteker og Pædagogiske Læringscentre”.

Programmet ”Læselyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritidstilbud” bliver evalueret af Gitte Balling, Københavns Universitet i 2021 og indgår derfor ikke yderligere i denne rapport.

Det følgende afsnit rummer korte beskrivelser af de øvrige tiltag, der har modtaget tilskud i 2014–2019.

Overbygningsmidler i regi af centralbibliotekerne¹

Midlerne er givet til disse ni projekter, der overvejende har været af undersøgende eller understøttende karakter med fokus på udbredelse eller videreudvikling af allerede eksisterende initiativer:

TABEL 2

Projekt	Tilskudsmodtager	Tilskud i kr.
Videreudvikling af Smart Parat Svar	Gentofte Kommune	100.000 kr.
Smart Parat Svar – duellen	Gentofte Kommune	195.000 kr.
Udbredelse af ny digital service: eReolen – For børn	Aarhus Kommune	1.000.000 kr.
En generation af stærke læsere: Greb til læselyst (rapporten Børns læsevaner 2017)	Tænketanken Fremtidens Biblioteker v. Danmarks Biblioteksforening	995.000 kr.
SprogStavLæs (<i>senere Sprogsporet</i>)	Herning Kommune	153.000 kr.
SprogStavLæs – udviklingsprojekt (<i>senere Sprogsporet</i>)	Herning Kommune	916.095 kr.
Litteratur i digital transformation	Roskilde kommune	866.029 kr.
Læsesporet. Udviklingsmidler til nationale biblioteksformål	Aalborg kommune	1.031.190 kr.
Læselyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritids-tilbud – programstøtte	Aalborg kommune	989.119 kr.
I alt:		7,16 mio. kr.

Projekterne SprogStavLæs og SprogStavLæs – udviklingsprojektet (der senere blev til Sprogsporet) og Læsesporet spiller en særlig rolle i denne kortlægning, idet flere af projekterne støttet af udviklingsmidlerne senere er blevet formidlet via disse nationale portaler. Denne del bliver uddybet rapportens afsnit om understøttelse af videndeling mellem projekterne og udbredelsestiltag.

¹ De seks centralbiblioteker i Danmark sørger igennem materialeoverbygningen for at indkøbe, formidle og vedligeholde en overbygningssamling af fysiske og digitale materialer, som ligger uden for, hvad man kan forvente, at de enkelte folkebiblioteker indkøber. Desuden udbyder centralbibliotekerne kompetenceudviklingsforløb for folkebibliotekerne og koordinerer forskellige indsatser på nationalt niveau.

Udlodningsmidler

Orlapiisen, Smart Parat Svar og Forfatterskolen for Unge i Brønderslev er finansieret af udlodningsmidler, der tidligere hed Tips- og Lottomidler eller blot Tipsmidler. De tre tiltag opstod i regi af Læselystkampagnen 2003–2007 og er siden blevet videreført med en samlet årlig bevilling på knap 1,5 mio. kr. på Aktstykket om udlodningsmidler til kulturelle formål.

Midler fra Danskernes Digitale Bibliotek (DDB)

Udviklingsmidlerne fra DDB er gået til disse fire udviklingsprojekter i regi af til eReolen GO!, der er folkebibliotekernes fælles e- og lydbogstilbud til børn:

TABEL 3

Projekt	Tilskud i kr.
Frilæsning med eReolen GO	220.000 kr.
eReolen GO og læselystformidling på pædagogiske læringscentre og forældreintra	150.000 kr.
Aula ny kanal læseinspiration	300.000 kr.
Børnehavereolen	68.000 kr.
I alt:	0,7 mio. kr.

Bogstart

Bogstart-programmet løb fra 2009–2017 og var finansieret af satspuljemidler i regeringsudspillet Lige muligheder. Grundideen i Bogstart var, at formidlere fra folkebiblioteker besøgte familier i udsatte boligområder til en snak om sprogstimulering og med en boggave, når barnet var henholdsvis ½ år og 1 år. Når barnet var 1 ½ år, kunne familierne afhente en bogpakke på biblioteket. Desuden modtog børn på tre år en bogkuffert i børnehaven. Satspuljemidlerne til Bogstart blev i de to sidste programår anvendt til de 20 deltagerkommuners aktiviteter, evaluering af programmet og afslutningskonference.

OM UDVIKLINGSPULJEN FOR FOLKEBIBLIOTEKER OG PÆDAGOGISKE LÆRINGSCENTRE

”Udviklingspuljen for folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre” understøtter udviklingen på biblioteksområdet. Puljens formål er udvikling af folkebibliotekerne og de pædagogiske læringscentre i Danmark. Den anvendes som en strategisk ressource og vil fortsat blive anvendt i forbindelse med realisering af målsætningerne for Lov om biblioteksvirksomhed. Den er desuden et vigtigt redskab i udviklingen af samarbejdet i det danske biblioteksvæsen. I 2021 er der på Finansloven afsat 25,5 mio. kr. til Udviklingspuljen, hvoraf 3 mio. kr. er afsat til bibliotekernes netjenester (Litteratursiden.dk med flere). Puljen er i 2021 tilført midler, da opgaverne i Danskernes Digitale Bibliotek (DDB) overgik til en mellemkommunal forening, Det Digitale Folkebibliotek.

Folkebiblioteker, skoler, kommuner og institutioner, der understøtter og udvikler folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre, har mulighed for at søge Udviklingspuljen. Der har i hele den afdækkede periode været krav om, at projekterne skulle have fremtidsperspektiv, praktisk anvendelighed og bredde samt nyhedsværdi.

Fremtidsperspektiv vil sige, at der bør være realistiske muligheder for at udnytte et projekts resultater efter forsøgsperiodens ophør. Praktisk anvendelighed og bredde indebærer, at resultaterne skal kunne bruges i andre folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre. Nyhedsværdi betyder, at der skal lægges vægt på metoder eller opgaver, der ikke allerede er afprøvet i andre biblioteker. Kriteriet vedrørende nyhedsværdi er nedtonet ved opslaget af puljen i 2021, men var gældende i den periode, kortlægningen dækker. Ved uddelingen af puljemidlerne prioriteres projekter, der ligger inden for de strategiske indsatsområder, og som gennemføres i samarbejde med andre biblioteker og institutioner.

Kortlægningen fokuserer på 60 projekter, der har modtaget tilskud fra puljen i 2014–2019. Alle støttede projekter i perioden er screenet ud fra ud fra disse tre kriterier:

- Var målgruppen børn, unge eller børnefamilier?
- Satte projektet fokus på læselyst i bred forstand? (lige fra sprogstimulering og leg hos de yngste, til samvær om bøger i børnefamilier til egen formidling af læseoplevelser, kreativ skrivning og mødet med litteraturen i såvel skole som fritid hos skolebørn og unge)
- Var projekterne administrativt afsluttede per 1. januar 2021?

Kun sager, der var administrativt afsluttede per 1. januar 2021, blev taget med i kortlægningen. Det betyder, at nogle af de projekter, der modtog tilskud i 2019, ikke indgik i kortlægningen.

Efter denne screening var der 60 projekter tilbage. En oversigt over disse er samlet i bilag 1.

I perioden blev der i alt givet tilskud til 329 projekter fra "Udviklingspuljen til folkebiblioteker og Pædagogiske Læringscentre". Det vil sige, at projekterne vedrørende børn og unges læselyst tegner sig for 18 procent. Denne fordeling flugter med fordelingen af midler. Der blev i 2014–2019 uddelt i alt 91,4 mio. kr. fra puljen. Projekter med fokus på børn og unges læselyst modtog i alt 18,7 mio. kr. Det svarer rundt regnet til 20 procent af de uddelte midler.

Størstedelen af projekterne har været at finde under puljens strategiske indsatsområder med børn og unge som målgruppe, men en række projekter har opnået tilskud under andre indsatsområder såsom "Litteraturens rolle på fremtidens biblioteker" eller den separate kategori "Frie forsøg".

Fem projekter opnåede støtte under den ekstraordinære ansøgningsrunde i 2014 i forbindelse med den nationale kampagne Danmark Læser. Kampagnens hovedmålgruppe var voksne, men i den ekstraordinære ansøgningsrunde havde flere projekter børnefamilier som målgruppe.

Nogle af Udviklingspuljens indsatsområder er blevet gentaget hen over en år-række, mens andre er blevet udskiftet efter en enkelt ansøgningsrunde. Kulturministeren har hvert år fastlagt de strategiske indsatsområder efter rådgivning fra KL, Danmarks Biblioteksforening og Undervisningsministeriet.

Projekterne fordeler sig på 13 indsatsområder:

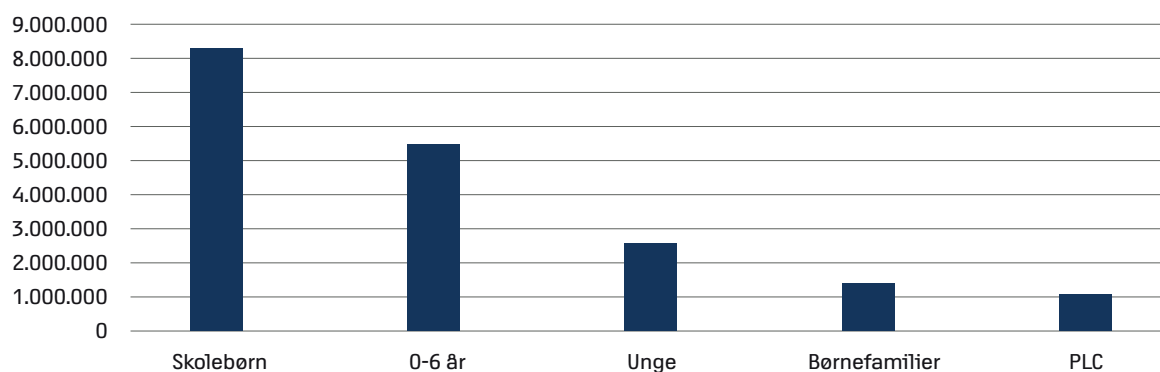
- Børn og unge (10)
- Børn, unge og digital læsning (6)
- Biblioteksbetjening af børn (9)
- Børn og unges lystbetonede læsning (3)
- Pædagogisk Læringscenter 2014 (1)
- Skolebiblioteket på vej mod fremtidens skole (2)
- Pædagogisk Læringscenters arbejde med læselyst (3)
- Litteraturens rolle på fremtidens bibliotek (9)
- Danmark Læser (5)
- Bedre læsekompetencer hos unge og voksne (1)
- Udbredelse af formidlingstiltag (1)
- Formidling af digitale ressourcer i biblioteksrum (1).
- Det fysiske bibliotek (1 projekt)

Af de resterende seks projekter var tre modningsprojekter og tre frie forsøg.

Målgrupper og undermålgrupper

Figur 1 viser, hvordan de 18,7 mio. kr. til de 60 projekter fordeler sig på målgrupper. De otte projekter til udvikling af de pædagogiske læringscentre er trukket ud i en separat kategori for at synliggøre fordelingen mellem folkebiblioteks- og PLC-projekter, men målgruppen for PLC-projekterne er som udgangspunkt også skolebørn.

FIGUR 1: FORDELING AF TILSKUDSMIDLER PÅ MÅLGRUPPER I DE 60 PROJEKTER

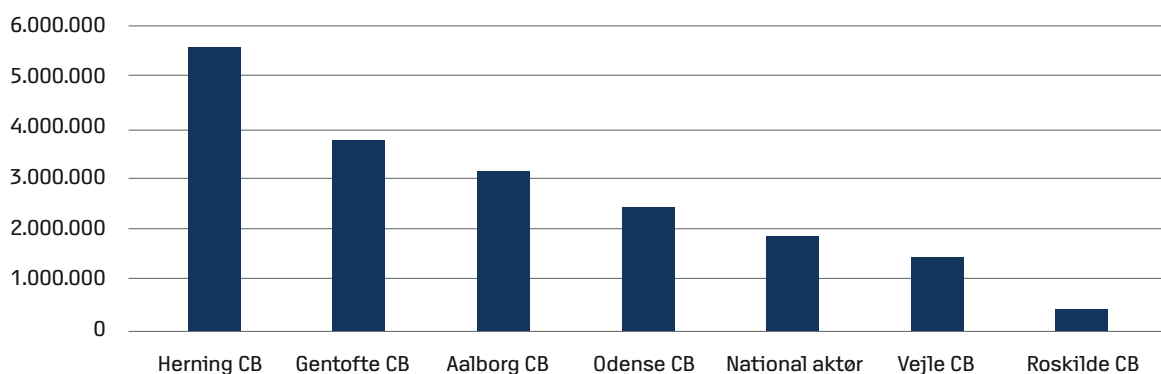

Fire projekter har fokus på flersprogede, mens to projekter har fokus på henholdsvis piger og drenge.

Geografisk fordeling af udviklingsmidler

Figur 2 illustrerer, hvordan midlerne er blevet fordelt på tværs af landet. De seks centralbiblioteksområder (Herning, Vejle, Aalborg, Odense, Roskilde og Gentofte) er blevet anvendt som opdelingsparameter og består således af en række underliggende kommuner. Kategorien ”national aktør” dækker over NOTA, Danmarks Biblioteksforening, Tænketanken Fremtidens Biblioteker og Kommunernes Forening for Pædagogiske Læringscentre.

FIGUR 2: GEOGRAFISK FORDELING AF TILSKUD

NB: Centralbiblioteksområderne omfatter et varierende antal kommuner: Herning: 19; Gentofte: 28; Aalborg: 11; Odense: 9; Vejle: 12; Roskilde: 18.

Hvem har fået midler til flere projekter?

Ud af de i alt 37 tilskudsmodtagere har otte modtaget tilskud til to projekter i løbet af 2014–2019. Fire har modtaget tilskud til tre eller flere projekter. Disse fire er:

- Odense Bibliotek: Seks projekter
- Horsens Bibliotekerne: Fem projekter
- Aalborg Bibliotekerne: Fire projekter
- Brønderslev Bibliotek: Tre projekter

Projekternes størrelse i økonomi

Størstedelen af projekterne, nemlig 49 ud af 60, har fået et tilskud på en halv mio. kr. eller derunder. Fordelingen ser sådan ud:

Tilskud over 1 mio.: 3 projekter

Tilskud mellem 500.000 og 1 mio.: 8 projekter

Tilskud mellem 250.000 og 500.000: 16 projekter

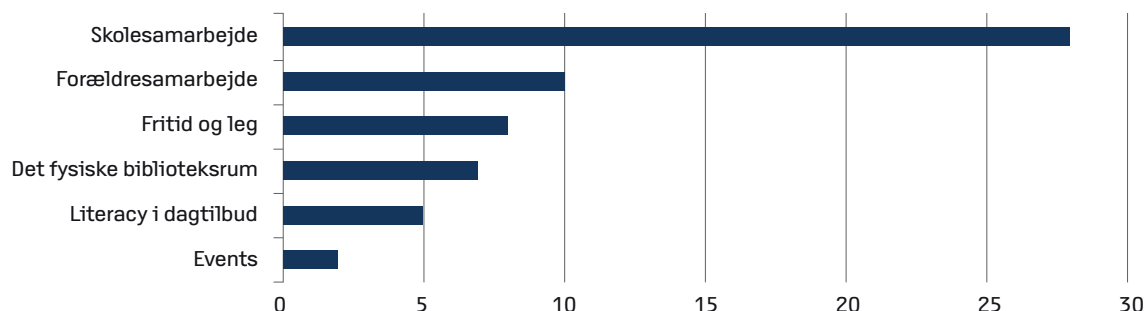
Tilskud mindre end 250.000 kr.: 33 projekter

Det skal bemærkes, at projektholderne derudover har bidraget med minimum 40 procents egenfinansiering.

Projekternes hovedfokus

Alle projekterne er i desk research-fasen blevet udstyret med koder, der dækker over deres faglige hovedfokus. Figur 3 viser fordelingen. Skolesamarbejde er hovedfokus i knap halvdelen af projekterne, mens der er færrest af de mere event-prægede projekter (2 ud af 60).

FIGUR 3: OVERSIGT OVER DE 60 PROJEKTERS HOVEDFOKUS

Skolesamarbejde dækker for eksempel over udvikling af undervisningsaktiviteter (læselyst i læsebånd, nye tilgange til faglig læsning, litterære aktiviteter i det pædagogiske læringscenter eller elevernes formidling af læseoplevelser). *Forældresamarbejde* kan være viden til og vejledning af forældre, der gerne vil støtte op om deres børns sproglige udvikling eller læselyst. Kategorien *Fritid og leg* knytter sig primært til projekter, hvor børns og unges interesser, for eksempel heste, film og fodbold, fungerer som drivere for læselysten. Projekter med det fysiske biblioteksrum som hovedfokus handler typisk om litterære udstillinger eller indretning af rum. Kategorien *Literacy i dagtilbud* er typisk forbundet med de pædagogiske læreplaners fokus på små børns sprogudvikling og metoder til at styrke den, herunder dialogisk læsning, rim og remser og leg med afsæt i billedbøger. *Events* dækker over festivaller eller større arrangementer af enkeltstående karakter.

Projekterne har arbejdet ud fra en bred vifte af metoder, hvoraf Design Thinking² har været en af de mest anvendte. Samarbejde med frivillige har været det bærende element i to projekter.

Projekterne afspejler til en vis grad Udviklingspuljens indsatsområder på den måde, at der i de første år af den periode, som kortlægningen zoomer ind på, var meget fokus på sprogstimulering af 0–6-årige og senere på mellemtrinnets læselyst. Projekterne for de yngste børn lå i 2014–2016, mens der i perioden 2017–2019 var mere fokus på skolebørn, formentlig på grund af PIRLS 2016-resultaterne og rapporten *Børns læsevaner: Overblik og indblik*, 2018.³

² Principperne bag Design Thinking handler om at forstå brugerne, udforske deres problemer, idégenerere, udarbejde og teste prototype. Dette foregår i flere loops. Læs mere på Aarhus Kommunes Bibliotekers hjemmeside.

³ Mange af projekterne med fokus på de yngste børn indgår i rapporten *Bøger og læselyst hos små børn – kortlægning af danske initiativer, udfordringer og uudnyttede potentialer*, udgivet af Socialt Udviklingscenter med støtte fra Egmont Fonden, 2021.

CASE

CASE: **Sprogstart – Bibliotekers indsats for børnehavebørn**

PROJEKTHOLDER: **Aalborg Bibliotekerne**

PARTNERE: **Brønderslev Bibliotek**

Teksten er et uddrag fra [Aalborg Bibliotekernes hjemmeside](#).

”Forskere fra Trygfondens Børneforskningscenter konkluderer, at en koncentreret sprogstartsindsats i børnehaven giver en målbar forskel i forhold til børns sproglige udvikling. Faktisk kan 12 timers indsats med børnene give en målbar effekt – men mere er bedre endnu.

Børnene i børnehaven Bisgaarden er i fuld gang med sprogstartsovelser. En femårig purk kaster en overdimensioneret terning, der lander på et billede af et hus. Bibliotekaren Kristian spørger terningekasteren:

”Hvad rimer på hus?”

”Muuuus!”

Rimelegen er en del af forskningsprojektet Sprogstart. Sprogstart er en 2-årig indsats, hvor Bibliotekerne i Aalborg og Brønderslev, samt Daginstitutionen Bornholmegade og TrygFondens Børneforskningscenter har udviklet et forløb, hvor bibliotekspersonale sammen med pædagoger arbejder systematisk med at styrke børns sprog. Undervejs har man målt på, hvordan den tidlige indsats har påvirket børnenes sprogudvikling.

1335 børn i 3–5 årsalderen har deltaget i forsøget, og resultaterne er særdeles positive og viser fremgang på en række vigtige sprogområder. Det har samtidig vist sig, at en relativt lille indsats har en positiv effekt. På baggrund af målingerne anbefaler følgeforskerne, at den ønskede effekt faktisk kan opnås på 24 Sprogstartssessioner á en halv times varighed.

Det vil sige, at 12 timers Sprogstartsindsats faktisk er nok til at få en målbar effekt. Samtidig tyder resultaterne på, at jo mere Sprogstart, des større effekt, så man behøver ikke at stoppe efter de 12 timer.”

TENDENSER PÅ TVÆRS AF EVALUERINGER

De skriftlige projektevalueringer og afrapporteringer varierer meget i form, indhold og omfang. Det er der en god forklaring på, idet Slots- og Kulturstyrelsen ikke har opstillet specifikke, formelle krav til evalueringerne. Der har generelt været metodefrihed. I slutningen af den periode, som kortlægningen fokuserer på, udarbejdede styrelsen dog en vejledning til de afsluttende rapporter med denne ordlyd:

”Det er op til det enkelte projekt, hvordan den afsluttende rapport sættes op, blot der redegøres for nedenstående punkter i rapporten.

Projktoplysninger:

- Projekttitle, Projektejer, projektleder, projektnummer, projekttid (fra og til)
- Samarbejdspartnere
- Baggrund (hvorfor dette projekt?) – Formål
- Målgruppe
- Hvor mange deltagere var involveret/ har fået gavn af projektet?
- Hvilke metoder har projektet brugt/bygget på?
- Hvilke og hvor mange forskellige aktiviteter er gennemført?
- Hvad er den samlede vurdering af projektets succes/ hvad var succeskriterierne?

Projektets mål:

- Er de mål for projektet, der blev angivet i ansøgningen, blevet opfyldt?
- Hvordan er de blevet opfyldt?
- Hvad er de vigtigste grunde til, at projektet kunne nå sine mål?
- Hvis ikke alle mål er opfyldt – hvorfor har projektet ikke nået sine mål?

Resultater og erfaringer:

- Har projektet haft den forventede relevans for målgruppen?
- Hvilke udfordringer har projektet oplevet undervejs?
- Hvordan har I løst/imødekommet udfordringerne undervejs?
- Var projektet anstrengelserne værd? – hvorfor/ hvorfor ikke?
- Hvilke erfaringer har I gjort jer i forbindelse med projektets samarbejdsrelationer?
- Hvad kunne være gjort bedre i projektet?
- Hvilke af projektets erfaringer videreføres i andre sammenhænge?
- Hvordan kan andre biblioteker blive inspireret af jeres projekt og de erfaringer, I har gjort?
- Hvad er de bedste råd til andre biblioteker, der ønsker at implementere projektets erfaringer?

Ud over ovenstående punkter, er I velkomne til at bidrage med flere punkter og bilagsmateriale.

Eksempler herpå:

- Deltagernes tilfredshed
- Deltagernes udsagn/kommentarer
- Metodeoversigt
- Redskaber udviklet i projektet
- Billedmateriale.”

De fleste rapporter og evalueringer er skrevet lige efter afslutningen af projektet. Derfor er det svært at læse sig til viden om videre drift, udbredelse og forankring på længere sigt. Det er disse spørgsmål, som kortlægningens spørgeskemaundersøgelse følger op på i rapportens del 2.

Projektevalueringerne er for størstedelens vedkommende lavet internt. 10 ud af 60 evalueringer er foretaget af eksterne. Nogle af de store projekter har eksterne evalueringer eller decideret effektmåling udført af forskere. To eksempler er Esbjerg Bibliotekernes ”Biblioteket som literacyagent” og Aalborg Bibliotekernes ”Sprogstart-Bibliotekers indsats for børnehavebørn”.

Der tegner sig fire tendenser på tværs af evalueringerne:

- Det tværfaglige samarbejde giver et stort udbytte
- Børn og unges deltagelse og egne udtryk er i højsædet
- Biblioteks- og læseuvante målgrupper kræver særlige ressourcer
- Formidlingsdelen er presset sammen i slutningen af projekterne.

Tendenserne uddybes på de næste sider.

1: Det tværfaglige samarbejde giver et stort udbytte

Mange af evalueringerne peger på, at den faglige udvikling for alvor finder sted i det tværfaglige samarbejde med skoler, dagtilbud, uddannelsesinstitutioner, foreninger og frivillige. Det kræver meget at formidle, hvad biblioteket kan tilbyde i et partnerskab med f.eks. en ungdomsuddannelse, men det giver også altid noget tilbage i form af relationer, indsigt i den praktiske hverdag hos samarbejdspartneren og viden om målgruppen.

Et eksempel på dette er Odense Bibliotekernes projekt ”Bookeaters Convention on Tour”, hvorom evaluatoren Lotte Nybo skriver:

”Ambitionen om at lære unge at skrive deler uddannelsesinstitutionerne med biblioteket, men der skal etableres forståelse af bibliotekets tilbud som løftestang for dannelse og litterære kompetencer.”

Et andet eksempel er Fredericia Biblioteks projekt ”Rundt om barnet”, hvor bibliotek, sundhedspleje og tale-høre-pædagoger samarbejdede om små børns sprogudvikling. En af afrapporteringens hovedpointer er:

”Fælles for alle de tre faggrupper er, at man gennem projektet har fået et mere indgående kendskab til de andres viden og måde at arbejde på. Tidligere har man henvist til hinanden lidt mere i blinde, men nu kan man med større vægt henvise til hinanden og tillige sætte navne på – hvilket har en god effekt. Vi har fået et øje for hinandens kompetencer i højere grad.”

2: Børn og unges deltagelse og egne udtryk er i højsædet

Generelt har projekterne på tværs af målgrupper et stærkt fokus på børn og unges egne udtryk. Projekterne abonnerer på en forståelse af børn og unge som deltagere, hvis læselyst bliver stimuleret gennem at skabe noget selv, at forholde sig aktivt til tekst i bred forstand og at udtrykke sig kreativt – både mundtligt, skriftligt og multimodalt. Dette syn på børn og unges kultur og deres interesser er funderet i en veletableret tradition, som folkebibliotekerne har haft en stor rolle i at udvikle.

Et eksempel fra kortlægningen er Brønderslev Biblioteks projekt ”Læseheste i Hjallerup”, hvor en af projektdeltagerne blandt børnene i 5. klasse siger

”Det har været sjovt med læseklub, at vi har lavet nogle forskellige ting, og vi har haft nogle forskellige aktiviteter, læsehestespil, det har vi også spillet, vi har også lavet badges, og lavet noget, som stadigvæk handlede om heste, og alt det andet!”

3: Biblioteks- og læsevante målgrupper kræver særlige ressourcer

En række projekter har henvendt sig til særlige målgrupper, der ikke er vant til at bruge folkebiblioteket. De har måske endda haft dårlige oplevelser med den verden af læsning, som folkebibliotekerne ofte associeres med (tykke bøger, en boglig kultur, uoverskuelige mængder af information, ingen umiddelbar appel eller relevans for den enkelte, forventninger til adfærd eller forhåndskendskab). Af disse projekters rapporter frem går det, at det er tidskrævende at arbejde med f.eks. biblioteksuvante familier eller elever i 10. klasse, der ikke bruger bibliotekets tilbud.

Rekruttering kræver tit flere ressourcer end først antaget, ligesom fastholdelse af målgrupperne kan være udfordrende. Det er en af pointerne i evalueringen af Køge Biblioteks projekt ”Familiesprog”:

”Erfaringerne viser, at en af de største udfordringer ved rekruttering ligger i at skabe kontakt til ’ressourcesvage’ borgere, for hvem begreberne ’sprogstimulering’ og ’bibliotek’ er fremmed.”

Et læringspunkt er, at biblioteket i denne type af projekter skal have ekstra fokus på at finde de rette samarbejdspartnere med direkte adgang til målgruppen.

Målgruppen for Fredensborg Bibliotekernes projekt ”Sprogambassadører – nye veje for en tidlig indsats” var småbørnsforældre i lavindkomstgrupper, der vælger at holde deres børn hjemme, til barnet er mere end 2 år. Projektevalueringen rummer en række gode råd til andre, hvoraf det første er:

”Find en samarbejdspartner med adgang til målgruppen: Fredensborg Bibliotekernes væsentligste samarbejdspartner i projektet har været det boligsociale projekt Nivå NU. Det har været helt essentielt i forhold til projektets gennemførelse. De arbejder til daglig med en stor del af målgruppen for projektet og har førstehåndskendskab og adgang til denne. Samtidig har de en meget direkte adgang til de ressourcestærke personer i det almennyttige boligbyggeri, som projektet har rekrutteret til at være Sprogambassadører. Disse sprogambassadører er det ene og alene Nivå NU, der har rekrutteret.”

4: Formidlingsdelen er presset sammen i slutningen af projekterne

Arbejdet med formidlingen af projekternes slutresultater ligger af gode grunde som oftest til sidst i projekterne. Formidlingsdelen kan for mange derfor blive en lidt presset og komprimeret opgave. Det er de færreste projekter, der formidler mere løbende, mens de er i gang med arbejdet. Det kan have betydning for den senere udbredelse til andre kommuner af de udviklede modeller og koncepter. De 60 projekter i kortlægningen spænder fra små til store. Det er derfor vigtigt at nævne, at mindre projekter ikke har de samme formidlingsmuskler som store projekter med mange partnere og formidlingskanaler.

Et eksempel på løbende formidling både på nationalt og lokalt niveau er Gentofte Bibliotekernes litterære udstillingsprojekt ”Fang Fortællingen”, hvor 10 kommuner deltog og udviklede 10 udstillinger, der senere blev sendt rundt i landet og vist på forskellige biblioteker. Projektet var også støttet af Nordea-Fonden. Projektlederen var med i programmet Kulturen på P1, hvor hun fortalte om tankerne bag projektet, og projektet udarbejdede desuden et inspirationsmateriale til lokal omtale af de 10 udstillinger.

Tænketanken Fremtidens Bibliotekers ”Digitale Myterier” er et eksempel på et relativt lille og komprimeret vidensprojekt, der ikke er nået så bredt ud som oprindeligt ønsket. Det fremgår af evalueringen:

”Materialet er sendt ud til alle biblioteker, er foromtalt i nyhedsbreve, sociale medier og en artikel i det trykte blad Danmarks Biblioteker. Men det er en læring, at der skal noget mere til i forhold til at formidle og drøfte materialet, hvis det virkelig skal forankres på nationalt niveau. Det sælger ikke sig selv, og der kan være en risiko for, at det drukner i andre materialer. Der kunne med fordel have været indtænkt en event, for eksempel i form af en national workshop, hvor viden og formidlingsmateriale blev præsenteret koblet med formidlingsøvelser/træning med afsæt i egen praksis.”

UNDERSTØTTELSE AF VIDENDELING MELLEM PROJEKTERNE OG UDBREDELSESTILTAG

Slots- og Kulturstyrelsen har iværksat forskellige tiltag for at styrke netværk og videndeling. Projektbanken, der blev oprettet i et samarbejde mellem Slots- og Kulturstyrelsen og det daværende Danmarks Elektroniske Fag- og Forskningsbibliotek og Danskernes Digitale Bibliotek, har været tænkt som et redskab til videndeling.

Ingen af evalueringerne peger dog på, at projektbanken er blevet aktivt benyttet til løbende formidling af projekterfaringer.

Det har været et krav, at alle afslutningsrapporter blev publiceret i projektbanken.

Slots- og Kulturstyrelsen har inviteret alle tilskudsmodtagere fra årets uddelingsrunder til såkaldte "Get-together"-arrangementer for at facilitere netværksdannelse mellem relevante projekter forud for projektstart og give et overblik over alle nye projekter.

Derudover afholdt styrelsen i 2016 en konference, der samlede og fulgte op på de støttede projekter under indsatsområdet "Litteraturens rolle på fremtidens bibliotek", og to år efter en national læselystkonference med særligt fokus på de igangværende, støttede læselystprojekter for børn og unge. Formålet med begge arrangementer var at sikre videns- og erfaringsdeling.

De enkelte projekter har nogle gange været afsluttet med en konference eller anden fysisk formidling.

BIBLIOTEKERNES SPROGSPOR OG LÆSESPOR

En række af projekterne er blevet i videreført eller integreret i de to portaler [Sprogsporet](#) og [Læsesporet](#).

Sprogsporet

Sprogsporet havde sit udspring i Herning Bibliotekernes projekt "Tryk på Sproget", der fik tilskud fra Udviklingspuljen i 2016 og dermed er en del af denne kortlægning. Formålet med projektet var at styrke de 0–3-åriges sprogudvikling ved at koordinere og nytænke den kommunale indsats. Målgruppen var forældrene til de 0–3-årige.

Herning Bibliotek udviklede sammen med sundhedsplejen, dagtilbuddene, talehøre-lærerne og musikskolen et sammenhængende, forebyggende forløb. Det havde form af et klubtilbud for alle forældre, der rummede et nyhedsbrev, hjemmeside og aktiviteter for forældre og børn. Projektet blev testet og evalueret i område Øst i Herning og blev siden bredt ud til hele kommunen.

De vellykkede erfaringer med denne type platformsorganisering førte til, at Herning Centralbibliotek søgte og fik udviklingsmidler (til nationale biblioteksformål) til en national version af ”Tryk på sproget”, nu med en udvidelse af målgruppen, sådan at den omfattede de 0–6-årige under navnet Sprogsporet. Formålet er stadig at formidle sprogstimulerende indhold, og fire voksne målgrupper er i spil: Forældre, personale i dagtilbud, personale på biblioteker og andre faggrupper.

Køge Biblioteks projekt ”Familiesprog” og Aalborg Bibliotekernes ”Sprogstart” er eksempler på projekter, der senere er blevet integreret i Sprogsporet. Især Sprogstart har fået stor national udbredelse. Projektet havde fokus på børnehavebørn og rummede et samarbejde med Trygfondens Børneforskningscenter, som gennemførte en effektmåling af de sprogstimulerende aktiviteter. Senere blev målgruppen udvidet til også at omfatte de 0–3-årige.

Per maj 2021 bruger biblioteker i 53 kommuner dette koncept. Sprogstart er kendetegnet ved, at der foreligger evidens for tiltagets effekt på målgruppen, og at der er udarbejdet poser med konkret materiale, vejledninger, visuel identitet med mere, som gør konceptet nemt at overtage for andre.

Læsesporet

Aalborg Centralbibliotek står bag Bibliotekernes Læsespor, der er en aldersmæssig overbygning af Sprogsporet. Læsesporet er en portal, der sætter fokus på de 6–16-årige og samler læseindsatser, som er udviklet af bibliotekerne over hele landet. Læsesporet skal give bibliotekspersonale og fagprofessionelle i skolen såvel som forældre den bedste indgang til bibliotekernes samlede læsetilbud for børn i skolealderen. Ligesom i Sprogsporet er grundtanken at sikre én samlet indgang til aktiviteter, koncepter og inspirationsmateriale.

Læsesporet har samlet og samler løbende materiale fra mange forskellige læseprojekter. For at projekterne skal komme med på portalen, skal de:

- Være målrettet børn i skolealderen (både i skolen og i fritiden)
- Rumme muligheder for skalering og lokal tilpasning
- Indeholde muligheder for digital formidling
- Være testet på børn og dokumenteret.

I screeningen var der desuden en særlig opmærksomhed på, om koncepterne indebar potentiale for volumen. Screeningskriterierne er beslægtede med Udviklingspuljens overordnede vurderingskriterier vedrørende bredde og praktisk anvendelighed.

Foto: Bibliotekernes Læsespor

Aalborg Bibliotekernes projekt ”Læsefamilier”, der indgår i denne kortlægning, er blevet et af de fem koncepter på Læsesporet. Per maj 2021 bruger bibliotekerne i 27 kommuner Læsefamilie-konceptet og er dermed ligesom Sprogstart et eksempel på en høj grad af national udbredelse af et udviklingsprojekts resultater.

Læsesporet er ligesom Sprogsporet udviklet med midler til nationale biblioteksformål. Der er givet cirka 1 mio. kr. til hvert spor (se oversigt i del 1 af rapporten). De to indsatser er vigtige elementer i centralbibliotekernes temaspør ”Glæden ved sprog, litteratur og læsning”, som er en del af centralbibliotekernes fælles rammeaftale med Kulturministeriet i 2021–2024.

De foreløbige erfaringer med Læsesporet og Sprogsporet er, at de skaber samlede indgange for alle landets folkebiblioteker til arbejdet med specifikke målgrupper og formidler velunderbyggede koncepter, der egner sig godt til udrulning – ikke mindst fordi de er testet på børn og rummer praktiske vejledninger, færdige PR-materialer og lignende. De to platforme understøtter det lokale arbejde med læselyst og gør det nemmere for det enkelte bibliotek at opnå en bredde i udbudet af læselystaktiviteter.

CASE

CASE: **Læsefamilier**

PROJEKTHOLDER: **Aalborg Bibliotekerne**

PARTNERE: **Bibliotekerne i Brønderslev, Rebild og Hjørring**

Nedenstående tekst er et uddrag fra Læsesporet.dk.

”Læsefamilier er en tyverisikring af det nære for familier med børn på 10+. Bibliotekerne vil gerne invitere din familie til at deltage i Læsefamilier, så I sammen kan stjæle opmærksomheden tilbage fra alt det, der forstyrrer og komplicerer.

Efter samme model som kendes fra fødevarer- og måltidskasser, kan I som familie, låne en Læsefamiliepose med en række unikke litterære fælles oplevelser – parat og lige til at tage ud af posen, uden optøning.

Indholdet i Læsefamilieposerne er nøje sammensat af professionelle bibliotekarer med et fokus, der kan engagere og samle bredt – og i særlig grad kan prikke til læseiver og nysgerrighed.

Læsefamilieposerne er ikke læsetræningsposer, men familiehyggeposer, der sætter fokus på læsning.

En typisk pose bevæger sig inden for et vidt spektrum af temaer og indholds-kategorier – lige fra bøger, brætspil, musik, quizzer, krea eller ideer til aktiviteter og specielle events ud af huset. Temaet kan være: Gys, Natur, SoMe, Sjovt, Havet, Uhygge, Opfindelser, Mad, Tegn og Penge. Udvalget af Læsefamilieposer vil dog variere fra bibliotek til bibliotek.”

3

POINTER FRA DEN KVANTITATIVE UNDERSØGELSE

Formålet med spørgeskemaundersøgelsen var at skaffe viden om de støttede projekters efterliv. Skemaet var delt op i tre afdelinger: Baggrundsoplysninger, projektets forankring/udbredelse og oplevede effekter af projektet.

Om respondenterne

Link til spørgeskemaet blev sendt til de relevante ledere. De vurderede, hvem der bedst kunne svare på spørgsmålene i den lokale kontekst. Svarprocenten var på 95 procent. Der kom svar fra 57 ud af 60 mulige respondenter. Heraf var 37 procent projektledere og 18 procent biblioteksledere. Resten fordelte sig på skoleledere, udviklingschefer/-medarbejdere med mere.

Spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført i perioden marts–april 2021.

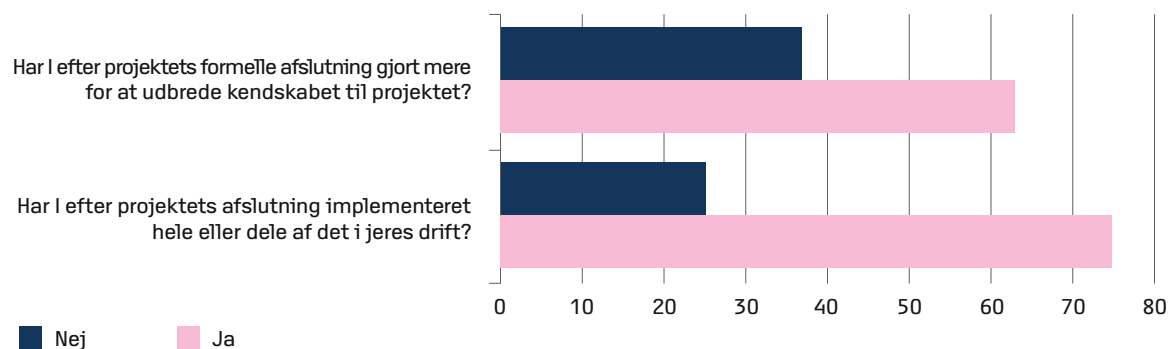
PROJEKTERNES FORANKRING OG UDBREDELSE

Skemaets del 2 vedrørende forankring/udbredelse fulgte specifikt op på ”Udviklingspuljen for folkebiblioteker og pædagogiske læringscentres” overordnede kriterier om de støttede projekters fremtidsperspektiv, praktiske anvendelighed og bredde. På de næste sider bliver svarene på de enkelte spørgsmål præsenteret. I nogle af kommentarerne til svarresultaterne kobles der til pointer fra den kvalitative del af kortlægningen, hvor der ser ud til at være tematiske sammenhænge.

1: Har I efter projektets afslutning implementeret hele eller dele af det i jeres drift?

Her svarede 75 procent, at hele eller dele af projektet var gået i drift (se figur 4). Spørgeskemaet giver ikke detaljeret viden om eller nærmere indblik i, hvad det betyder i praksis, men projektevalueringerne og telefoninterviews viser, at overgang til drift for eksempel kan dække over, at en aktivitet udviklet i projektet er blevet en fast del af et biblioteks tilbud til skoler/daginstitutioner, er blevet indoptaget i bibliotekets arrangementsprogram eller er blevet en del af en lærer eller pædagogs praksis.

En observation er, at flere respondenter i den kvalitative undersøgelse peger på et behov for at styrke arbejdet med implementeringsplaner meget tidligere i projekterne, sådan at overgangen til drift bliver planlagt og får høj prioritet. Uden at drage alt for håndfaste konklusioner kunne det tyde på, at selv om 3 ud af 4 projekter i en eller anden grad implementeres i driften, så er der potentiale til mere.

FIGUR 4: IMPLEMENTERING OG FORMIDLING AF PROJEKTER

NB: Søjlerne viser den procentvise fordeling på de 57 respondeters svar.

2: Har I efter projektets formelle afslutning gjort mere for at udbrede kendskabet til projektet?

Som det fremgår af figur 4, svarede 63 procent ja til dette spørgsmål. Denne svarprocent kan eventuelt ses i sammenhæng med ovenstående spørgsmål om implementering. Når noget går i drift, vil der oplagt blive brugt kræfter på at kommunikere tilbuddet/aktiviteten.

2A: Hvis ja: Skriv hvad I efter projektets formelle afslutning har gjort for at udbrede kendskabet til projektet:

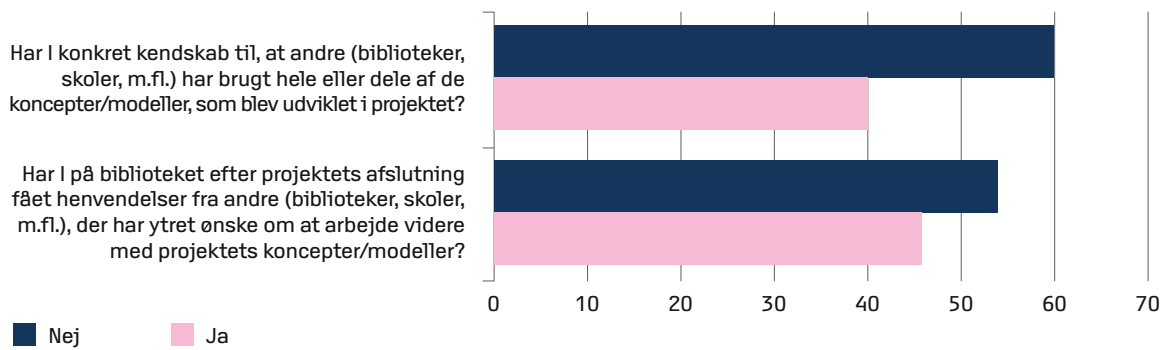
Her er der kommet 43 kommentarer. De spænder over mange typer af aktiviteter. Blandt de mest udbredte er: Artikler, faglige oplæg, direkte kommunikation til skoler, f.eks. gennem skolekatalog, uddeling af postkort og flyers, omtale i nyhedsbreve og formidling på sociale medier.

3: Har I på biblioteket efter projektets afslutning fået henvendelser fra andre (biblioteker, skoler, m.fl.), der har ytret ønske om at arbejde videre med projektets koncepter/modeller?

Figur 5 viser, at 46 procent har svaret ja til dette spørgsmål.

Temaet vedrørende efterspørgsel og interesse fra andre bliver uddybet i kortlægningens kvalitative del. Her svarer informanterne fra en aftagervinkel på spørgsmålet: *"Hvad skal der til, for at du/dit bibliotek vil finde det interessant at implementere hele eller dele af et projekt om børn og unges læselyst, som er udviklet af andre biblioteker/aktører?"*

FIGUR 5: UDBREDELSE AF PROJEKTERNE

NB: Søjlerne viser den procentvise fordeling på de 57 respondenter's svar.

4: Har I konkret kendskab til, at andre (biblioteker, skoler, m.fl.) har brugt hele eller dele af de koncepter/modeller, som blev udviklet i projektet?

Her har 23 projekter svaret ja og 37 nej.

4A: Hvis ja: Skriv navnene på de aktører, der har brugt hele eller dele af de koncepter/modeller, som blev udviklet i projektet.

Svarene fra de 23 relevante projekter fordeler sig på disse kategorier:

- Andre folkebiblioteker
- Skoler
- Sprogsporet.dk
- Læsesporet.dk
- Læsekompasset
- Facebook-grupper
- Studerende på master- og diplomuddannelser.

I kortlægningens kvalitative del uddybes temaet vedrørende den praktiske anvendelighed og udbredelse af projekterne.

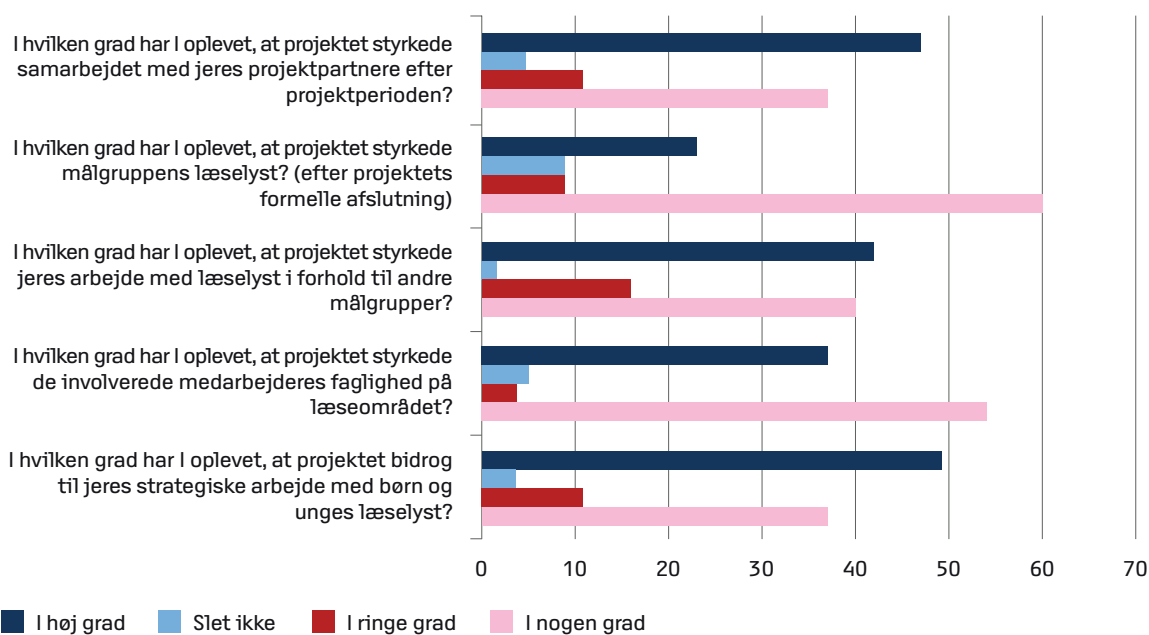
OPLEVEDE EFFEKTER AF PROJEKTERNE

Den næste del af skemaet handlede om oplevede effekter af projektet i forhold til:

- Målgruppens udbytte af projektet
- Arbejdet med andre målgruppers læselyst
- Medarbejdernes faglighed på læselystområdet
- Samarbejde med andre aktører
- Projektholdernes strategiske arbejde med børn og unges læselyst.

Figur 6 rummer en samlet oversigt over svarene på de fem spørgsmål. Under figuren bliver de enkelte svarresultater uddybet.

FIGUR 6: OPLEVEDE EFFEKTER

NB: Søjlerne viser den procentvise fordeling på de 57 respondeters svar.

1: I hvilken grad har I oplevet, at projektet styrkede målgruppens læselyst? (efter projektets formelle afslutning)

På dette spørgsmål har 23 procent svaret "I høj grad", 60 procent "I nogen grad", 9 procent "i ringe grad" og 9 procent "Slet ikke." Det vil sige, at knap en femtedel af projekterne (18 procent) ifølge deres egne vurderinger har haft svært ved at komme i mål i forhold til projekternes overordnede formål om at styrke børn og unges læselyst.

Det skal bemærkes, at projekterne ikke har trukket på en fælles definition af, hvad læselyst er, og hvordan man opstiller indikatorer på øget læselyst. I projektevalueringerne gives der forskellige eksempler på øget læselyst. Det kan være øget efterspørgsel efter konkrete bøger, som en klasse har arbejdet med (som i Horsens Biblioteks projekt "Hashtag Bogfan"), læreres observationer af elevers ændrede læseadfærd i dagligdagen (som i Tænketaanken Fremtidens Bibliotekers projekt "Lyst til læsebånd i hele landet") eller forældres erfaringer med, at deres små børn er blevet interesserede i sproglege og andre sprogstimulerende aktiviteter (som i Skive Biblioteks projekt "Fortælleforældre").

2: I hvilken grad har I oplevet, at projektet styrkede jeres arbejde med læselyst i forhold til andre målgrupper?

Her har 42 procent svaret "i høj grad" og 40 procent "I nogen grad", mens svarmuligheden "i ringe grad" tegner sig for 16 procent og "slet ikke" for 2 procent." Det kan tyde på, at der er sket en relativt stor overføring af erfaringer til andre sammenhænge med fokus på læselyst.

3: I hvilken grad har I oplevet, at projektet styrkede de involverede medarbejderes faglighed på læseområdet?

Over en tredjedel (37 procent) har svaret "I høj grad", og over halvdelen (54 procent) har svaret "I nogen grad". Når man kobler dette spørgsmål med skemaets næste del vedrørende oplevede effekter, kan det tænkes, at biblioteksmedarbejdernes styrkede faglighed på læseområdet et langt stykke hen ad vejen hænger sammen med et styrket samarbejde med og viden om skoler.

4: I hvilken grad har I oplevet, at projektet styrkede samarbejdet med jeres projektpartnere efter projektperioden?

47 procent har svaret, at projektet i høj grad styrkede samarbejdet, og 37 procent tegner sig for svaret "I nogen grad". I alt 16 procent af projekterne har svaret "I ringe grad" eller "Slet ikke".

Spørgeskemaet giver ikke mere detaljeret viden om, hvordan eller hvorfor samarbejdsrelationerne er blevet styrket eller det modsatte, men temaet bliver uddybet i kortlægningens kvalitative del. Her reflekterer en stor del af informanterne over betydningen af partnerskaber og strategiske samarbejder.

5: I hvilken grad har I oplevet, at projektet bidrog til jeres strategiske arbejde med børn og unges læselyst?

Svarmønstret ved dette spørgsmål er stort set identisk med det forrige. Knap halvdelen (49 procent) oplever, at projektet i høj grad bidrog til det strategiske arbejde.

I rapportens del tre, der zoomer ind på den kvalitative undersøgelse, uddybes svarene og sammenhængen mellem disse to sidste spørgsmål i spørgeskemaets del om oplevede effekter.

DE VIGTIGSTE EFFEKTER

Spørgeskemaets sidste spørgsmål satte fokus på de vigtigste effekter af projekterne, igen set fra respondenternes perspektiv.

6: Hvad har været den vigtigste effekt af projektet i forhold til arbejdet med børn og unges læselyst?

Alle respondenterne svarede på dette spørgsmål i et fritekstfelt. De 57 kommentarer fordelte sig primært på disse syv temaer:

1. Styrket samarbejde med og viden om skoler (16 kommentarer)
2. Viden om målgrupper (8 kommentarer)
3. Branding af biblioteket som læselystaktør (6 kommentarer)
4. Øget fokus på værdien af digitale aktiviteter (6 kommentarer)
5. Bibliotekets rum/faciliteter i spil som ramme om læseaktiviteter på nye måder (5 kommentarer)
6. Nyt netværk i forhold til samarbejdspartnere (5 kommentarer)
7. Arbejdet med børnefamilier (4 kommentarer)

De resterende kommentarer handlede om metodisk læring, styrkelse af biblioteksmedarbejderes rolle og arbejdet med flersprogede målgrupper.

1: Styrket samarbejde med og viden om skoler

Mange respondenter fremhæver, at samarbejdet mellem folkebibliotek og skoler er blevet kvalificeret. Det relativt høje antal kommentarer (16) kan delvist forklares med, at en stor del af kortlægningens projekter netop bygger på skole-samarbejde.

”Processen omkring kortlægning og erkendelse af, hvordan man samarbejder – og især kommer ud til skolerne. En større viden om skolernes betingelser.”

”Hvis man gerne vil arbejde med læselyst er det vigtigt, at initiativet kommer fra de involverede aktører (lærerne). De skal føle et ejerskab over for projektet.”

”Det er altgørende at kende til skolernes arbejdsmåde og deres mål / læringsmål for at lykkes med et samarbejde.”

2: Viden om målgrupper

En anden pointe er, at projekterne resulterer i et bedre kendskab til de forskellige målgrupper (0–6 år, skolebørn, unge, børnefamilier).

”Vi kom tæt på målgruppen og lærte rigtig meget af deres input i projektet.”

”Større forståelse af målgruppen.”

”Opsamling af viden om muligheder og begrænsninger i forhold til at arbejde med området og målgruppen.”

”Vi har erfaret, at børnenes perspektiv skal inddrages meget tidligt i udviklingsfasen for at sikre relevans (det gjorde vi ikke i dette projekt).”

3: Branding af biblioteket som læselystaktør

For nogle projektholdere har den vigtigste effekt været, at målgruppens opfattelse af biblioteket har forandret sig – vel at mærke i en positiv retning.

”Det er blevet synligt for mange i målgruppen, at vores syn på læselyst er anderledes end det, de ofte møder andre steder.”

”Målgruppen af trofaste biblioteksbrugere (læsepiger) har fået et nyt blik på biblioteket, og det vi kan (mere end bøger), og at vi vil dem.”

4: Øget fokus på værdien af digitale aktiviteter

I en række af projekterne har det været værdifuldt at få mere blik for digitale mediers potentiale i forhold til at styrke børn og unges læselyst.

”Projektet var med til at åbne vores øjne for, at en digital litteraturformidling skal og kan have lige så stor værdi som en formidling af fysiske materialer. Det har helt sikkert været den vigtigste erkendelse.”

”Vi er blevet klogere på, hvad det digitale og det interaktive aspekt (spilverdenen) kan gøre for læselysten.”

”Projektet har bidraget til at sætte formater som lydbøger, podcast og digitale tekster på dagsordenen som veje til viden, læseoplevelser og indsigter. Via de praksisnære udviklingsarbejder på de deltagende skoler, afslutningskonferencen og – publikationen har projektet bidraget til at legitimere lydbaserede og digitale læseveje, hvilket har en positiv effekt for både stærke læsere og læsefremmede. Efter projektets afslutning har især lydbøger og podcast vundet indpas blandt læsere – såvel børn og voksne.”

5: Bibliotekets rum og faciliteter i spil som ramme om læseaktiviteter på nye måder

For en håndfuld projekter har den vigtigste effekt været de nye koblinger mellem det fysiske biblioteksrum, læseaktiviteter og læselyst.

”Vi har gjort positive erfaringer med at koble oplevelsen af et univers med læsning og set, hvordan hovedfokus på oplevelsen i escape room fører til læselyst bagefter.”

”Vi har fået øjnene op for, hvordan vi kan sætte bibliotekets rum/faciliteter i spil som ramme om læseaktiviteter på nye måder.”

”Biblioteksrummet som central spiller i litteraturformidlingen. Længere (i tid) indsatser for at fange flere børn. Museal tænkning om udstillingskoncept, markedsføring etc.”

6: Nyt netværk i forhold til samarbejdspartnere

Tværfaglige samarbejder fremhæves også som vigtige projekteffekter.

”Den vigtigste effekt har været det tætte samarbejde mellem sprogkonsulent, modtagepædagoger og bibliotek.”

”Forbedret samarbejde og netværk med lokalt gymnasium og VUC.”

”Det tværfaglige samarbejde. Samarbejdet med lærere, konsulenter, forfattere og forskellige faglige eksperter har været med til at skabe nogle koncepter og tiltag, der har en høj faglighed.”

7: Arbejdet med børnefamilier

For et mindre udsnit af projektholderne har den vigtigste effekt været adgangen til og erfaringerne med børnefamilier som målgruppe.

”Projektet har fået udfordrede familiers øjne op for børnebiblioteket og de tilbud og muligheder, der knytter sig hertil.”

”Vi har fået kontakt til førstegangsførelse og vist dem at biblioteket er et sted for dem, som de kan bruge både som værested, men også til at få input til læsning for og med deres børn.”

”Forståelse for hvor svært det reelt er for nybagte børnefamilier at prioritere læsning i hverdagen.”

Supplerende kommentarer

Der kom i alt 44 supplerende kommentarer i spørgeskemaets afsluttende fritekstfelt, som det var valgfrit at udfylde. Her kunne man også give flere eksempler på projekternes resultater. Kommentarerne handlede om:

- Projektresultater (23 kommentarer)
- Metoder og projektmæssige forhold (10 kommentarer)
- Drift og udbredelse af projekterne (7 kommentarer)
- Diverse (4 kommentarer)

Projektresultater

Ligesom i projektevalueringerne er det en tendens, at det tværfaglige aspekt fremhæves som positivt og givende:

”Etableringen af en årlig fælles kompetenceudviklingsdag på tværs af fagligheder er noget af det, som nok ville have været svært at få op at stå uden midlerne fra puljen. På baggrund af projektet kunne alle se værdien i det.”

”Samarbejdet mellem sprogkonsulent, modtagepædagoger og bibliotek er styrket.”

”Vi har opnået stor viden om vores samarbejdspartneres arbejdsområder og har efterfølgende haft en god faglig kontakt med fx talehørepædagogerne (PPR), som vi ikke tidligere har arbejdet sammen med.”

”Det var et af de første projekter, hvor der var en gensidig respekt for hinandens fagligheder skole, bibliotek og daginstitution imellem, som gjorde, at projektet lykkedes.”

Metoder og projektmæssige forhold

Under dette tema falder forskellige kommentarer med fokus på virkemidler, læring og organisering af projektarbejdet.

”Virkemidler i projektet

- udvikling af et læsehestespil
- involvering af professionelle kunstnere (musiker)
- udvikling af undervisningsmateriale som er let tilgængeligt for lærere
- klubdelen omkring interessefællesskabet
- tænke krea ind i læselyst
- her blev lydbogen løftet til ’en rigtig bog’ for alle børn og ikke blot svage læsere.”

”Det har været et produktprojekt, som ikke har haft formidlingsaktiviteter tilknyttet. Læringen er, at skulle resultaterne have været stærkere, skulle dette være indtænkt i projektet.”

”Bibliotekerne skal sørge for, at organisering, rekruttering skal ligge hos dem og ikke hos skolerne. Vi er gode til disse elementer af projektarbejde.”

Drift og udbredelse

Udbredelsen af projekterne er i nogle tilfælde blevet udfordret af Corona i 2020 og 2021. Men der er også eksempler på, at digitale versioner af projekterne er faldet i god jord.

”Samarbejdet mellem bibliotek og dagplejerne er fortsat efter projektperioden i kommunalt regi, men er pt nedtonet bl.a. pga. corona.”

”Vi ser for os, at projektet efter covid 19-restriktionernes ophør får en større udbredelse. Vi har fået gode samarbejdsrelationer, og der er en velvilje fra flere steder om at være aktive og deltagende.”

”Grundet Covid-19 laver vi familieiværksætter som et digitalt tilbud, og det er noget som passer rigtig godt ind i en travl hverdag hos børnefamilierne, og som vi overvejer at implementere i et fremtidigt tilbud.”

”Vi laver pt BogFan en gang om året for 5. årgang. Vi har været udfordret af Corona, men det kan heldigvis også afholdes digitalt.”

CASE

CASE: Fang Fortællingen

PROJEKTHOLDER: **Gentofte Bibliotekerne**

PARTNERE: **Bibliotekerne i Guldborgsund, Lyngby-Taarbæk, Ballerup, Herning, Rudersdal, Gladsaxe, Herlev, Aalborg og Kolding.**

Projektet blev også støttet af Nordea Fonden.

Teksten er et uddrag fra en artikel i bladet Danmarks Biblioteker, april 2019.

”Ti fortællinger levendegjort som udstillinger af ti kommuners biblioteker har skabt helt anderledes litterære oplevelser for masser af børn. Ikke bare til glæde for børn i de ti projektkommuners biblioteker, men i alt i 30 kommuner. Februar 2019 var det tid til at gøre regnskabet op efter et projektføreløb over to år og med over 8.000 børn forbi udstillingerne.

Hvert af de ti projektbiblioteker har udviklet en litterær udstilling. Fortællingen udfoldes med fokus på specifikke målgrupper – førskole, indskoling, mellemtrin og den frie tid – og omfatter både elementer af læring og leg. Bibliotekerne har været meget optagede af at kunne tilbyde en anderledes form for læring med vægt på sanser, leg med sproget og glæden ved litteratur. At det overhovedet lader sig gøre, handler om rammerne og dét, at det sker i et stort tværfagligt og tværkommunalt samarbejde.

Mange har inddraget professionelle udstillingsdesignere og i øvrigt sparret med hinanden for sikre attraktive og professionelle udstillinger. Det er ikke hver dag, folkebiblioteker kaster sig ud i store selv-producerede udstillingsopgaver, selv om det i de senere år oftere sker netop i form af litterære udstillinger, hvor biblioteksrummet, pladsen, sammen med en iscenesættelse af et litterært værk kan skabe nye formater omkring litteraturoplevelser.”

De ti udstillinger baseret på ti fortællinger:

Vikingesagn af Josefine Ottesen • Hr. Struganoff af Kim Fupz Aakeson • Min mormors gebis af Jakob Martin Strid • Mørkebarnet af Cecilie Eken • Store monstre græder ikke af Kalle Güettler, Áslaug Jónsdóttir & Rakel Helmsdal • Garmanns hemmelighed af Stian Hole • Kaskelotternes sang af Bent Haller • Lille Virgil af Ole Lund Kirkegaard • Nord af Camilla Hübbe • Den store djævekrig af Kenneth Bøgh Andersen.

4

POINTER FRA DEN KVALITATIVE UNDERSØGELSE

Det to formål med den kvalitative del af kortlægningen var at få belyst og perspektiveret udvalgte temaer og tendenser i spørgeskemaundersøgelsen samt at samle input til anbefalinger til det videre arbejde på området, herunder indsatsen for at udbrede projektresultater, modeller og koncepter.

OM INFORMANTERNE

Der blev lavet 10 telefoninterviews med informanter, som også havde svaret på spørgeskemaundersøgelsen. Informanterne blev udvalgt ud fra repræsentativitet i forhold til disse parametre:

- Ledere/medarbejdere
- Kvinder/mænd
- Biblioteker, der havde fået tilskud til flere projekter/biblioteker, der havde fået tilskud til et enkelt projekt
- PLC-projekter/folkebiblioteksprojekter
- Landkommuner/bykommuner
- Ældre/nyere projekter
- National aktør/kommunal aktør
- Projekter med småbørn/børn/unge/børnefamilier som målgruppe
- Ekstern evaluering/intern evaluering

På baggrund af disse 10 interviews blev der udvalgt yderligere fem informanter, der ikke havde deltaget i spørgeskemaundersøgelsen. To af disse repræsenterede en aftagerrolle, idet de arbejdede på et bibliotek, der havde overtaget konkrete læselystkoncepter udviklet i regi af Udviklingspuljen. Tre repræsenterede fagligheder, der havde deltaget i projekter (skolekonsulent, gymnasielærer og talehøre-pædagog). Formålet med sidstnævnte interviews var at belyse målgruppernes udbytte af projekterne fra andre vinkler end den biblioteksfaglige. I rapportens bilag 4 er en oversigt over de 15 informanter, som til sammen har været involveret i 25 af kortlægningens 60 projekter.

OM SPØRGERAMMEN

De 10 informanter i den første del af den kvalitative undersøgelse fik på forhånd spørgerammen for telefoninterviewet (bilag C). Den var inddelt i tre afdelinger:

1: Uddybning af temaer i spørgeskemaundersøgelse

1a. Hvad ville du gerne have vidst/kendt til før gennemførelsen af projektet på dit bibliotek, der eventuelt kunne have fremmet dets udbredelse/efterliv?

1.b.Hvad skal der til, for at du/dit bibliotek vil finde det interessant at implementere hele eller dele af et projekt om børn og unges læselyst, som er udviklet af andre biblioteker/aktører?

1.c Hvad er dit bud på, hvordan jeres projekt har bidraget til det strategiske arbejde? Hvad dækker det over i praksis?

2: Refleksion over projektbetingelser

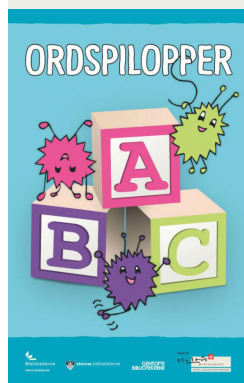
Set fra din stol og med afsæt i dine erfaringer fra læselystprojekter:

Hvilke betingelser skal der til for at skabe gode resultater med læselyst blandt børn og unge?

3: Input til anbefalinger

Hvordan kan man på nationalt niveau bedst stimulere og understøtte arbejdet med børn og unges læselyst?

De følgende sider rummer en meningskondensering af de pointer, der kom frem i interview-processen. Informanternes udsagt er blevet kategoriseret i temaer og derefter sammenfattet i kortere formuleringer.

CASE

CASE: **Familiesprog**

PROJEKTHOLDER: **Køge Bibliotekerne**

PARTNERE: **Gentofte Bibliotekerne og Stevns Bibliotekerne**

Nedenstående tekst er et uddrag fra hjemmesiden Sprogsporet.dk

Ordspilopper – et idekatalog

Mangler I inspiration til sproglege og aktiviteter på biblioteket eller til at sende med familierne hjem?

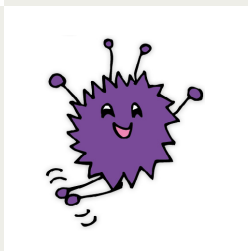
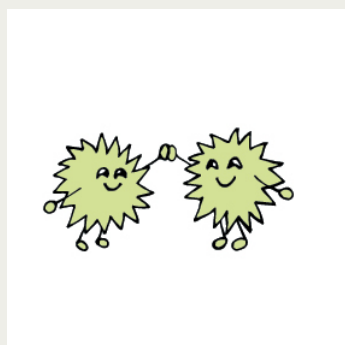
Idekataloget Ordspilopper giver jer 10 sjove lege, gode råd og ideer til, hvordan I sammen kickstarter børnenes sprog.

Kataloget er resultatet af erfaringer fra projektet Familiesprog for de 3–5-årige, som er afviklet i samskabelse med lokale familier på Køge, Gentofte og Stevns Bibliotekerne.

Om projektet Familiesprog

Projektet har haft fokus på at udvikle en række anbefalinger og værktøjer, der støtter op om børns sprog i deres hverdag og hjemmemiljø.

Med vægt på leg og meddeltagelse, har de deltagende biblioteker i samskabelse med de medvirkende familier afprøvet forskellige lege og aktiviteter, hvoraf de bedste er samlet i et idekatalog.

1: UDDYBNING AF TEMAER I SPØRGESKEMAUNDERSØGELSE

1a: Hvad ville du gerne have vidst/kendt til før gennemførslen af projektet på dit bibliotek, der eventuelt kunne have fremmet dets udbredelse/efterliv?

Baggrunden for dette spørgsmål var spørgeskemaets del 1 om forankring og udbredelse af projekter.

I spørgeskemaet svarede 63 procent, at de havde gjort mere for at udbrede kendskabet til projektet efter dets formelle afslutning.

46 procent havde fået henvendelser fra andre (biblioteker/skoler), der havde ytret ønske om at arbejde videre med projektets koncepter/modeller.

40 procent havde konkret kendskab til andres brug af projektet.

Pointerne kan samles i disse to overordnede temaer: De rigtige partnerskaber og lokal forankring.

De rigtige partnerskaber

En væsentlig pointe fra de gennemførte interviews er betydningen af at indgå de rigtige partnerskaber.

Nogle informanter anfører, at de ville have brugt mere energi på at finde den helt rigtige fagperson (i forhold til rolle og funktion) som konkret indgang til partnerinstitutionen, fordi det giver et bedre afsæt for samarbejdet og den fælles forståelse af projektet. En refleksion er, at det er vigtigt at vælge en evalueringspartner, der taler bibliotekernes sprog, fordi det kan bidrage til at fremme udbredelsen af projektet til andre biblioteker.

I relation til det bliver der også peget på vigtigheden af kendskab til nationale eller større kommunikationsaftaler eller lignende med partnere, der rækker ud over projektperioden. Det kan være dagsordener, der allerede er tilrettelagt, for eksempel i regi af folkeskolen. Det gør det nemmere at få rykket udbredelsen af resultater et niveau ud eller op.

Lokal forankring

Et andet opmærksomhedspunkt er arbejdet med den lokale forankring.

Det kræver et godt netværk at mobilisere institutioner, når projektet er slut. Det kan være skoler, daginstitutioner, foreninger med flere. Det betyder, at arbejdet med netværk skal tænkes ind i indsatsen fra start.

I forhold til forankringen af projekterne på de biblioteker eller skoler, der har gennemført projekterne, er det vigtigt at have fokus på, at viden ikke forsvinder. Den skal udbredes til personalegruppen mere bredt. Hvis den lokale forankring skal være stærk, skal man være opmærksom på, at eksterne konsulenter kan bære viden ud af organisationen, når projektet er slut. En informant peger på, at eksterne konsulenter skal bruges til det rigtige og i det rigtige omfang. Det er risikofyldt at outsource store dele af projektet til en ekstern aktør.

En informant peger på, at samarbejdet med frivillige rummer en særlig udfordring, når det gælder senere forankring. De frivillige kan ikke forventes af sig selv at videreføre aktiviteterne efter projektets afslutning. Det kan være en god idé tidligt i processen at lægge en strategi for, hvordan de som vigtige, lokale aktører kan tages i hånden på længere sigt.

1.b: Hvad skal der til, for at du/dit bibliotek vil finde det interessant at implementere hele eller dele af et projekt om børn og unges læselyst, som er udviklet af andre biblioteker/aktører?

Dette spørgsmål vender kikkerten om og sætter fokus på aftagervinklen. Nøgleordene i denne sammenhæng er grydeklare koncepter, understøttelse af lokale agendaer og engageret formidling.

Grydeklare koncepter

Her er et af hovedbudskaberne koncepter. En klar tendens er, at de grydeklare aktiviteter og konkrete materialer i form af manualer, anvisninger, visuel identitet, undervisningsmateriale, slideshows og indkøbslister appellerer til mange. Det skal være let at gå til. Det må gerne kræve arbejde, men det skal helst kunne laves ved at følge en praktisk trin-for-trin-vejledning. Økonomi spiller også en rolle. Flere informanter peger på, at det helst ikke skal kræve for mange penge at implementere et allerede udviklet koncept, ligesom det trækker opad, at koncepterne er skalérbare og rummer lokale tilpasningsmuligheder. I forhold til it er det afgørende, at det ikke kræver særligt hardware eller software. Det skal være så lettilgængeligt som overhovedet muligt.

Lokale agendaer

En anden pointe er lokale agendaer. Der er typisk større interesse for andres projekter og koncepter, hvis de adresserer en udfordring, man arbejder med på lokalt niveau i forvejen. Hele eller dele af projekter, der taler klart ind i lokale dagsordener, visioner og missioner og giver inspiration til udførelsen af disse, har en højere sandsynlighed for at blive implementeret af andre kommuner, end dem der kræver en aktiv "oversættelse".

Engageret formidling

Flere informanter peger på, at den engagerede formidling af projekterne også spiller en rolle. Der skal være en person, der med faglig styrke og begejstring kan sælge projektets grundidé til andre.

1.c: Hvad er dit bud på, hvordan jeres projekt har bidraget til det strategiske arbejde? Hvad dækker det over i praksis?

I spørgeskemaundersøgelsens del om oplevede effekter svarede knap halvdelen, at deres projekt i høj grad bidrog til det strategiske arbejde med børn og unges læselyst. 37 procent svarede ”i nogen grad”. Det var et markant resultat, og derfor blev det et tema i den kvalitative undersøgelse. Svarene relaterer sig til disse nøgleord: Synlighed og gode historier, strategiske samarbejder og udviklingsretning.

Synlighed og gode historier

Flere informanter peger på, at projekter skaber kommunal synlighed i form af gode historier og sætter emner på dagsorden eller styrker allerede vedtagne dagsordener. Det kan for eksempel være i forhold til politikere og samarbejdsformer. Projekter er med til at konkretisere, hvad bibliotekerne arbejder med. Det kan være nemmere at vise gennem en rapport eller konkrete resultater, som ligger ud over de almindelige nøgletal. Og jo mere evidensbaseret virkning et projekt kan dokumentere, jo bedre i forhold til at skabe kommunal opmærksomhed om et projekt, som en informant anfører.

Projekter er desuden en god indfaldsvinkel til strategiske samarbejder, for eksempel med den lokale skoleforvaltning. Det er altid nemmere at starte et længere samarbejde med afsæt i et projekt.

Det kan også være nemmere at udforske nye områder sammen med medarbejdere, når projektformen sætter rammen. Der er tidsbegrænsning og elementer af test indbygget i projekter, og derefter kan man stoppe op og vurdere, om det relevant at fortsætte i dette spor.

Udviklingsretning

Et andet fokuspunkt er udviklingsretning. Projekter kan med fordel tænkes ind i udviklingsplaner, og det passer meget godt sammen med det, man som institution (f.eks. bibliotek) bliver afkrævet forvaltningsmæssigt.

Flere informanter fremhæver, at det kræver tid, de rigtige kompetencer og andre ressourcer at skrive en projektansøgning og potentielt få del i udviklingsmidlerne. Det motiverer dem og deres organisationer til at kigge med udviklingsbrillerne på. Midlerne sætter en retning. Et konkret eksempel på dette er, at der i kølvandet på et projekt blev ansat medarbejdere med profiler, der var skarpe på dagtilbudsområdet. En informant fra en mindre kommune pointerer, at det er udviklingsprojekterne, der med til at flytte personalegruppen. Næsten alle medarbejdere indgår i projekter, og det rykker hen over en årrække medarbejdernes forestilling om, hvad et bibliotek kan.

CASE

CASE: **#BogFan**

PROJEKTHOLDER: **Horsens Bibliotek**

Nedenstående tekst er et uddrag fra [Horsens Biblioteks](#) hjemmeside.

”#BogFan er et samarbejde mellem bibliotek og skole om at få børn til at læse af lyst og lave digitale anmeldelser i forbindelse med og op til et forfatterforedrag. #BogFan er et projekt, hvor målet er at skabe læselyst hos børn på mellemtrinnet ved at motivere dem til at fordybe sig i og glædes ved litteratur og læsning op til og i forbindelse med et forfatterforedrag.

Målet er at give elever brugbare redskaber til at blive aktive læsere, som arbejder med deres læseforståelse og bevidstgør deres egen rolle i at være læseambassadører.

I #BogFan skal eleverne:

- udvælge og læse bøger inden for en bestemt genre eller af en bestemt forfatter
- arbejde med anmeldelsesgenren
- skabe digitale anmeldelser til YouTube og Instagram
- konkurrere om at lave den bedste anmeldelse
- opleve et forfatterforedrag.”

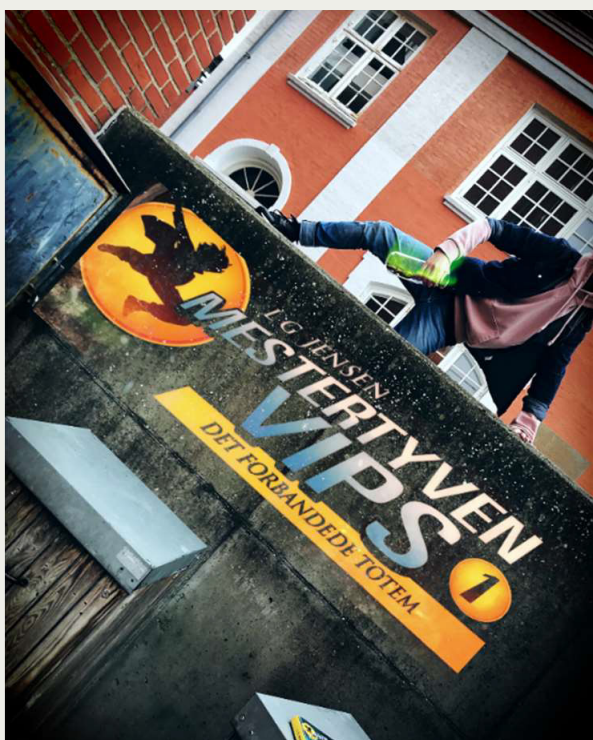

Foto: Benjamin og Noah, Sct. Ibs Skole, Horsens

2: REFLEKSION OVER PROJEKT BETINGELSER

Hvilke betingelser skal der til for at skabe gode resultater med læselyst blandt børn og unge?

Dette spørgsmål tjente til at sætte gang i refleksioner over, hvilke betingelser der kendetegner de vellykkede læselystprojekter. Svarene er samlet i disse tre brede kategorier: Inddragelse af målgruppen, inddragelse af alle voksne omkring børnene (forældre og fagpersoner) og projekt- og ledelsesmæssige forhold.

Inddragelse af målgruppen

Målgruppe skal tænkes ind i projektet. Det er vigtigt at holde fokus på, hvad der inspirerer og motiverer børnene. Test f.eks. koncept på målgruppen i en pilotfase.

Børn og unge skal føle, at de bliver hørt, og at de er med i processen. De skal opleve en merværdi i forhold til det, der sker i skolen (i folkebiblioteksprojekter). De skal være med i en længere proces. Det er svært, for det koster. Men det virker bedre over tid end små, enkeltstående arrangementer.

Man skal kigge på børn og unges liv. Hvad fylder i deres liv? Viden om målgruppen er et vigtigt udgangspunkt. Hvis man skal ramme en målgruppe, så skal man vide, hvad de savner, eller hvad de synes, der er sjovt. Gå ind i målgruppens liv. Hvad bøvl er de med? Kan man bruge det i sin egen tilgang?

Man kan med fordel fokusere på de sociale læsefællesskaber og tænke fællesskaber på mange måder.

Inddragelse af alle voksne omkring børnene (forældre og fagpersoner)

Engagerede medarbejdere og forældreinddragelse er afgørende.

De voksne forstår børnenes kontekst og tilgang til læring og læsning og imødekommer dem.

Der skal være involvering af aktive forfattere eller andre personer, der har en vej ind i læselystområdet. Det kan være nørd, der brænder for noget, for eksempel naturvidenskaben. En nørd kan noget andet end en bibliotekar. Hvis det skal have afsmittende effekt, så skal det være personer, der når ud over rampen og elsker at snakke med børn og unge. Det kan også være en in-house-person. Men det kan som barn/ung være fedt at møde en, man ellers ikke ville møde i hverdagen, og som man kan spejle sig i. Man skal ikke kimse ad Kändis-effekten. Stærkt fokus på det tværfaglige samarbejde er vigtigt. Hver gang man har partnere, bliver man selv skarpere. Man bliver tvunget til at kigge på sig selv og det, man er god til.

Projekt- og ledelsesmæssige forhold

Projekter er nødt til at have en vis åbenhed. Graden af metodefrihed er vigtig, hvis man skal sikre, at et projekt skal lykkes. Der skal være bredde og undersøgende tilgang samt plads til at lave det reelle eksperiment og ikke altid have svaret på forhånd.

Det er vigtigt at sørge for en bred suite af værktøjer og bred tilgang til læselyst. Man skal blive ved med at styrke diversiteten i læsetilgange.

Man skal have sin egen ledelses opbakning til arbejdet.

CASE

CASE: **Lyst til faglitteratur**

PROJEKTHOLDER: **Randers Bibliotek**

Teksten er skrevet af biblioteksmedarbejdere fra Randers Bibliotek og er et udpluk fra indledningen til den bog med fagtekster, som en af klasserne i projektet har skrevet og udgivet online:

”Med projektet Lyst til faglitteratur undersøger Randers Bibliotek forskellige måder hvorpå faglitteratur kan styrke børns og unges læselyst. I skolerne arbejder man med faglig læsning, der handler om brug af læsning til at ”åbne” og anvende tekster i fagene. Dette projekt er noget andet. Det sigter på lyst og vil afprøve antagelsen: At faglitteratur (også) kan vække læselyst.

Star Wars og spændingsfeltet mellem fiktion og fakta

Vi mener, at kombinationen af fiktion og fakta har et stort potentiale. Kan vi, blandt andet med afsæt i Star Wars, få flere børn og unge til at læse faglitteratur? Og kan læsningen af faglitteratur give fiktionsværker en ekstra dimension? Den grundlæggende ide er nemlig, at vi tror på, at dette projekt ikke alene kan give et bedre fokus på faglitteratur, men at faglitteraturen netop også kan være med til at gøre den skønlitterære oplevelse, fiktionen, mere nuanceret.

Målet med projektet er blandt andet at udvikle en undervisningsprototype, der sætter forholdet mellem fiktion og fakta i spil sammen. Eleverne fra 8.I fra Nørrevangsskolen er den tredje klasse, der afprøver dette undervisningskoncept, og det er tydeligt, at eleverne bliver optaget af forskellige faglige temaer i arbejdet med Star Wars. Vi har mødt elever, der er blevet optaget af kærlighed, væsener, fartøjer, sport og meget mere.

Denne bogudgivelse indeholder ”galaktiske fagtekster”, som de dygtige elever fra 8.I har skrevet efter at have arbejdet med Star Wars-universet. I kan godt glæde jer til at læse elevernes tekster. Vi håber, at I vil nyde rejsen. Vi er meget stolte af de dygtige elever fra 8.I.”

3: INPUT TIL ANBEFALINGER

Hvordan kan man på nationalt niveau bedst stimulere og understøtte arbejdet med børn og unges læselyst?

Informanterne blev bedt om at komme med alle typer af input. Nedenstående afsnit gengiver både konkrete og mere overordnede anbefalinger under disse fire temaer: Partnerskaber, koordinering, projektt tekniske forhold og prioritering af nationale udviklingsmidler.

Fem anbefalinger uden for temaerne er samlet i kategorien ”diverse”.

Partnerskaber

Lav det til et benspænd, at man SKAL finde partnere uden for biblioteket

Det styrker projekter at samarbejde med andre kommuner. Det kræver noget, at man skal finde partnere. Men det ser ud til at virke.

Sats på tværministerielle puljer og fælles dagsordener. Det er nemmere at få samarbejderne i stand lokalt, når de kommer højere oppefra.

Koordinering

Sørg for en højere grad af koordinering af biblioteker. Det kan give god mening at slå to projekter sammen, hvis de ligger tæt på hinanden.

Få kombineret indsatserne. Der er ingen grund til at konkurrere med sig selv. Sæt møder op. Hjælp med at skabe overblik over biblioteker, der arbejder i samme retning eller gerne vil arbejde i samme retning.

Sats på netværksdannelse. Centralbibliotekerne spiller en vigtig rolle her.

Prioritering af nationale udviklingsmidler

Sørg for, at der stadig er udviklingsmidler til ”grundforskningsprojekter” eller projekter af undersøgende karakter

Programtænkning kan noget – det at lave en overordnet ramme. Den skal dog ikke være for snæver. Ikke mere snæver end i Slots- og Kulturstyrelsens program ”Læselyst og læsefællesskaber i indskolingens fritidstilbud”.

Udviklingsarbejdet er gjort i årevis. Nu er forfinelsen og udbredelsen det, der skal arbejdes med. Det kunne være en god idé at tage de to eller tre bedste potentialer og satse på dem frem for at sætte fokus på udviklingen af endnu flere tiltag.

Projektt tekniske forhold

Sæt mere fokus på implementeringsplaner fra starten af. Det kan bidrage til at sikre, at flere tiltag lever videre efter den formelle projektafslutning.

Understøt mere agilt projektarbejde. Man kan lave mål, der gælder for det første halve år. Derefter laver man et kort møde med styrelsen og justerer eventuelt.

Det gør noget (godt), at andre spørger udefra: ”Hvordan går det?” Ikke på en kontrollerende måde, men med faglig nysgerrighed. Understøt vidensdeling mere løbende. F.eks. personer, der rejser rundt, besøger projekter og bærer viden rundt på tværs af kommuner. Det kunne være medarbejdere fra Slots- og Kulturstyrelsen. Det kunne være andre.

Diverse

Det ville være godt med flere public servicetilbud om børnelitteratur, som generelt i befolkningen kunne skabe noget hype om området.

Der er store potentialer i at arbejde med platformsorganiseringer i stil med Sprogsporet og Læsesporet, som er skabt til at kunne rumme flere aktiviteter.

Bibliotekerne har en stærk tradition for at arbejde med skriftlig formidling. Men der er brug for at tænke bredere og i flere formater, for eksempel de billedbårne. Bibliotekerne kan også satse mere på de mundtlige formidlingsformer.

Der kunne med fordel laves flere læsekoncepter til flersprogede målgrupper.

Det er afgørende at beholde fokus på de voksnes rolle. Sørg for kompetente og vidende voksne og passion hos de voksne, der arbejder med børn og unges læselyst. Det er en drivende kraft i indsatsen.

INTERVIEWS MED SAMARBEJDSPARTNERE

De sidste tre informanter var en tale-høre-pædagog, en skolekonsulent og en gymnasielærer, der havde deltaget i tre af kortlægningens projekter med fokus på henholdsvis børnehavebørn, skolebørn og gymnasieelever. De fik inden interviewet tilsendt disse spørgsmål:

- Set fra din stol: Hvad giver det af værdi at samarbejde med folkebiblioteket om børn og unges lystlæsning?
- Hvad har samarbejdet om det konkrete projekt betydet for målgruppens syn på læsning og læsevaner?
- Hvad tager du med dig fra projektet?

Formålet med disse interviews var at få et blik fra fagprofessionelle, der i hverdagen er tættere på børn og unge end biblioteksmedarbejdere (undtaget medarbejderne i skolernes pædagogiske læringscentre), og som dermed har andre forudsætninger for at vurdere, hvad læselystprojekterne betyder for målgrupperne.

Det følgende afsnit indeholder en meningskondensering af de tre interviews.

Informanterne pegede på det enkle, men vigtige forhold, at bibliotekerne har et bredt udvalg af bøger. Det er værdifuldt og giver øget sandsynlighed for, at det enkelte barn/den enkelte unge nemmere kan finde en bog, der passer til ham eller hende. At man selv vælger sit læsestof er med til at understøtte den attraktive bevægelse fra ydre til indre læsemotivation. Det brede udvalg af bøger kan dog ikke stå alene. Der skal aktiv formidling til, herunder dialog med biblioteksmedarbejdere og facilitering af dialog mellem børn og unge, sådan at de får bedre forudsætninger for at inspirere hinanden til læsning.

Samarbejdet med folkebiblioteket tager læsningen ud af den sædvanlige skoleagtige kontekst. Både rammerne og de voksne bliver byttet ud, og det giver en god effekt. Det tværfaglige samarbejde er tidskrævende og ressourcekrævende, men det sender et vigtigt signal til elever om, at de er i gang med noget andet end den sædvanlige skolehverdag, og at der er andre vinkler på læsning end den, skolen repræsenterer.

En vigtig pointe er, at selv om folkebiblioteket er for alle, og alle ”bare kan komme”, så sker det ikke af sig selv. Der skal bygges en konkret bro for hver enkelt målgruppe. Det kan være svært for lærere at finde tid til, fordi denne slags brobygning typisk ligger ud over de almindelige og obligatoriske opgaver. Men i projekter er der ressourcer til det.

Informanterne fremhæver også, at projekter giver mulighed for at have en undersøgende tilgang og få adgang til viden om, hvad børn og unge selv mener om læsning. Hvad har de lyst til? Hvad gør det svært for dem at fordybe sig i læsning? Hvad hjælper på vej? Hvad skal der til, for at de kan bruge de ressourcer, som folkebiblioteket tilbyder?

CASE

CASE: Digitale læseoplevelser i biblioteksrummet

PROJEKTHOLDER: Kommunernes Forening for Pædagogiske Læringscentre

PARTNERE: VIA UC og projektskolerne Fredensborg Skole, afdeling Benedictevej og afdeling Wilhelmsro, Arden Skole og Utterslev Skole.

Teksten er et uddrag fra projektets afslutningsrapport.

”Digital litteratur er i udvikling og i vækst og nye formater som fx i-bøger, lyd-bøger, podcast, litterære apps, lydfortællinger, digitale romaner, SMS-noveller m.m. er kommet til. Denne udvikling giver en masse interessante muligheder i forhold til læselyst og æstetiske læreprocesser og oplevelse.

Men det giver også en del udfordringer. I sammenligning med analoge bøger har de nye formater ikke en form, der gør det muligt at udstille på en boghylde eller stille frem på en bogvogn.

Der ligger en stor udfordring for skolebiblioteker og pædagogiske læringscentre i at synliggøre og formidle de nye digitale litterære formater for børn.

En nødvendig forudsætning for at udvikle digitale læseoplevelser er, at disse formater gøres tilgængelige og synlige i biblioteksrummet. Derfor har en stor del af projektet koncentreret sig om at udvikle forskellige formidlingsformer og læselyst-tiltag i forbindelse med digitale fortællinger på landets skolebiblioteker.”

Digitale LÆSEOPLEVELSER i biblioteksrummet

Kommunernes Forening for
Pædagogiske Læringscentre

VIA
UNIVERSITY COLLEGE

Eksempler på tiltag udviklet i projektet:

- Litteratur på mobilen
- Litterære apps i indskolingen
- Podcast i skolen
- På med lyttebøfferne

5

ANBEFALINGER

KONKLUSIONER

Tre vigtige konklusioner på tværs af kortlægningen er:

1: Et stærkt samarbejde mellem folkebiblioteker og skoler er en af de vigtigste veje til vellykkede læselystprojekter, ikke mindst fordi bibliotekerne får et større kendskab til skolernes hverdag og lærernes arbejdsbetingelser, og fordi de professionelle, der arbejder med børn, også får øjnene op for, hvad bibliotekerne kan. I det hele taget fremhæves tværfaglige samarbejder om børn og unges læselyst som et vigtigt greb til at nå målgrupperne.

2: Det er en tydelig tendens, at velafprøvede og køreklare læselystkoncepter såsom Sprogstart og Fang Fortællingen med tilhørende formidlingsmaterialer og praktiske vejledninger virker for mange andre biblioteker, især hvis koncepterne kan understøtte lokale dagsordener.

3: Kortlægningen viser, at det at fokusere på læselystprojekter bidrager til den lokale udvikling og daglige praksis i bibliotekernes og de pædagogiske læringscentres arbejde med læselyst, ligesom det skaber en oplevet effekt blandt målgrupperne.

Kortlægningens samlede datamateriale viser mønstre og tendenser, der i dette afsnit og på baggrund af rapportens konklusioner er syntetiseret i to kategorier af råd og anbefalinger. Den første kategori rummer fire gode råd til det faglige arbejde med børn og unges læselyst, mens den anden præsenterer fem anbefalinger af mere projektteknisk og strategisk karakter, blandt andet i forhold til evaluering, vidensdeling, udbredelse af projekter og prioritering af midler på området.

FIRE RÅD TIL DET FAGLIGE ARBEJDE MED BØRN OG UNGES LÆSELYST

1: Sæt flere fagligheder i spil

Det er en generel pointe på tværs af kortlægningen, at det giver værdi, når flere forskellige fagligheder samarbejder om børn, unge og børnefamiliers læselyst. Flere fagligheder i skikkelse af f.eks. biblioteksmedarbejdere, lærere, pædagoger, foreningskonsulenter, boligsociale medarbejdere og sundhedsplejersker giver til sammen mere viden, et bredere afsæt for arbejdet og flere konkrete indgange til den valgte målgruppe. Når flere fagligheder bidrager til arbejdet med en fælles dagsorden, er det vigtigt at have afklaret den ledelsesmæssige prioritering af timer og ressourcer på forhånd. Med formalia og rammer på plads på forhånd kan man fokusere på det faglige indhold i samarbejdet.

2: Skab nye indfaldsvinkler til læsning og litteratur sammen med målgruppen

Kortlægningens projekter viser, at bogen langt fra er den eneste indfaldsvinkel til arbejdet med læselyst. Aktiviteter kan med fordel tage afsæt i interessefællesskaber og fortællende universer, og derfor er det essentielt, at de fagprofessionelle har aktuel viden om børn og unges interesser, medievaner og måder at være sammen på. Indsigt i målgruppens livsverden giver bedre forudsætninger for at præsentere nye åbninger til læsning og ikke mindst til at iscenesætte læsningen på nye måder.

3: Lad det relationelle og fællesskaber være et bærende element

Børn og unge deler generelt ikke deres læseoplevelser med hinanden. Men de vil gerne inspireres af hinanden.⁴ Man kan ikke regne med, at læsefællesskaber og dialog om læsning opstår spontant. Mange af kortlægningens projekter sætter på kreative og legende måder ind for at skabe dialog og fællesskab om læsning, som ikke kun har umiddelbar appel til de børn, der allerede læser meget og opfatter sig selv som læsere. Denne stærke betoning af det relationelles betydning er værd at tage med i det videre arbejde. Dialogen kan for eksempel foregå på tværs af elever i klassen, mellem det enkelte barn og en bibliotekar eller mellem børn og forældre, og den kan antage mange former – fysisk, digital, visuel og skriftlig.

4: Skift fokus fra læselyst til læsekultur

Den tematiske overliggende for kortlægningens 60 projekter er ”læselyst”. Men projekterne handler også om meget andet: Om læsefællesskaber, rammer for læsning, læsning og læsekultur i mere bred forstand. Mens begrebet ”læselyst” har et fokus på individet, fordi lyst er en subjektiv og flygtig følelse, handler ”læsekultur” om det sociale, kontekstuelle og fælles. Begrebet ”læsekultur” rummer dermed flere mulige indgange til og sætter en bredere ramme for arbejdet med børn og unges læsning, som de 60 projekter i kortlægningen faktisk afspejler. Størstedelen af dem fokuserer netop på, hvordan man skaber et miljø, aktiviteter eller en social sammenhæng, hvor en inkluderende læsekultur kan udfolde sig, og hvor alle børn og unge har mulighed for at deltage. Det kan således give større handlemuligheder for aktørerne i praksisfeltet (primært folkebibliotekarer, lærere og pædagoger) at arbejde ud fra begrebet ”læsekultur” end ”læselyst”.⁵

⁴ Kilde: Børns læsning 2017: Overblik og indblik (2018).

⁵ Denne anbefaling knytter an til en pointe anført af Nina Christensen, professor i børnelitteratur ved Aarhus Universitet, der diskuterede læsekultur versus læselyst på kick-off-seminaret for Slots- og Kulturstyrelsens program ”Læseglæde og læsefællesskaber i indskolingens fritidstilbud”, februar 2020.

FEM ANBEFALINGER TIL DET NATIONALE OG STRATEGISKE ARBEJDE MED BØRN OG UNGES LÆSELYST

I forhold til hvad man støtter:

1: Styrk udbredelsen af projekter på nationalt niveau

”Udviklingspuljen for folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre” opererer ikke med konkrete og målbare succeskriterier for udbredelsen af støttede projekter. Men kortlægningen viser, at der er potentiale til meget mere, idet det er et fåtal af de støttede projekter, der i praksis er blevet implementeret af andre kommuner – endsige på nationalt niveau (Sprogstart, Læsefamilier og Fang Fortællingen).

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at det kræver meget af den enkelte projektholder at ”sælge” en udviklet model eller et koncept til andre kommuner. Energien rettes typisk – og af gode grunde – i første ombæring med at få sikret en eller anden grad af implementering i egen kommune eller egen institution. Breddeudrulning kan ske med støtte fra Udviklingspuljen og/eller ved samarbejde med Bibliotekernes Sprogspor og Læsespor, der netop samler testede og dokumenterede læsekoncepter og gør dem lettilgængelige.

2: Kvalificér arbejdet med læse- og biblioteksuvante målgrupper

Det kræver meget at arbejde med for eksempel biblioteksuvante børnefamilier i udsatte boligområder eller skoletrætte elever i 10. klasse, der ikke trives i en boglig kultur. Det er værd at overveje, om denne type projekter skal tilrettelægges anderledes og eksempelvis have ekstra midler til rekruttering for at få mest muligt ud af den faglige indsats og for at sikre opbyggelsen af varige relationer til målgruppen.

Overvejelserne kan eventuelt inddrage erfaringer fra centralbibliotekernes temaspor ”Kultur for alle.”

I forhold til hvordan man støtter:

3: Lav et fælles evalueringsdesign for projekter

Kortlægningen viser, at alle projekterne har haft deres egne måder at evaluere på. De arbejder med deres egne mere eller mindre udspecificerede succeskriterier skræddersyet til projektets aktiviteter og målgrupper. Nogle evalueringer er interne, mens andre er foretaget af eksterne aktører. I få tilfælde rummer evalueringerne egentlige effektmålinger. Langtfra alle projekterne har haft kapacitet til for eksempel at inddrage forskningskompetencer eller måle projektets resultater op imod allerede eksisterende relevant datamateriale.

Det er oplagt, at mindre projekter ikke skal operere med store og krævende evalueringsdesign. På den anden side gør den store mangfoldighed inden for evalueringsdesign det vanskeligt at sige noget konkret om effekterne af de anvendte udviklingsmidler på tværs af de støttede projekter. Det udgør et opmærksomhedspunkt, da der er tale om nationale udviklingsmidler. Derfor vil det være nyttigt, at der bliver arbejdet med en eller anden grad af standardisering eller opsætning af fælles indikatorer, når det gælder evalueringsdesign.

Designet kan med fordel indeholde en mere konsekvent og systematisk inddragelse af de primære målgrupper (børn og unge) i evalueringsprocessen.

4: Stimulér den løbende vidensdeling på tværs projekter

Mange informanter i den kvalitative undersøgelse fremhæver, at der er brug for mere løbende formidling fra og mellem projekterne og mere fokus på delresultater samt udbredelse af den viden, man tilegner sig undervejs i projektet. En stor del af projekterne får ikke formidlet egne læringspunkter undervejs i projektets forskellige faser, ligesom de heller ikke modtager faglig sparring fra relevante aktører uden for projektets deltagerkreds.

En mere løbende, tværgående vidensdeling kan således både kvalificere projekterne fagligt og bidrage til deres senere udbredelse, fordi kendskabet til dem opbygges hen over tid, primært i bibliotekssektoren.

5: Foretag et klarere snit mellem projekttyper

I kortlægningens kvalitative del siger mange informanter, at "Udviklingspuljen for folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre" både skal støtte projekter med stor volumen, et indbygget nationalt scope, udfoldet effektmåling og evidensbaserede evalueringer og mindre projekter af mere undersøgende, enkeltstående karakter i stil med grundforskning.

Enkelte informanter anbefaler en klar prioritering af de store projekter, som rummer ressourcer til en fokuseret og systematisk udbredelsesindsats. De bagvedliggende spørgsmål er: Hvordan skal den strategiske prioritering af udviklingsmidlerne se ud? Hvordan skal balancen være mellem små og store projekter? Hvor skal mangfoldigheden give sig til kende: Er det for eksempel i antallet af enkelte projekter i enkelte kommuner eller i de lokale versioner og implementeringer af projekter udviklet af andre?

En drøftelse af disse spørgsmål vil kunne bidrage til at sætte en mere tydelig retning på brugen af de nationale udviklingsmidler, i dette tilfælde på læselystområdet. Drøftelsen kan også inddrage Slots- og Kulturstyrelsens erfaringer med programmer såsom "Bogstart" og "Læselyst og læsefællesskaber for børn i indskolingens fritidstilbud".

Rapportens sidste pointe har ikke så meget karakter af en anbefaling som et opmærksomhedspunkt.

Kortlægningen, viser at udviklingsarbejdet i forhold til børn og unge læselyst for alvor finder sted i samarbejdet mellem forskellige fagligheder. Derfor bliver samarbejdsprojekterne ofte fremhævet som dem, der rykker mest og kommer bredere ud. Det kan være nemmere at skabe lokale partnerskaber, når der er nationale dagsordener på politisk niveau, som kan kobles til arbejdet med sprogstimulering, læsning og læselyst. Det kan for eksempel dreje sig om satsninger i regi af Børne- og Undervisningsministeriet. Af den grund kan der være et potentiale i at sikre øget opmærksomhed på mulighederne for og synliggørelsen af både ministerielle og tværministerielle indsatser samt fælles dagsordener på området.

⁵ Denne anbefaling knytter an til en pointe anført af Nina Christensen, professor i børnelitteratur ved Aarhus Universitet, der diskuterede læsekultur versus læselyst på kick-off-seminaret for Slots- og Kulturstyrelsens program "Læseglæde og læsefællesskaber i indskolingens fritidstilbud", februar 2020.

KILDER OG BILAG

LITTERATURLISTE

Folkebiblioteker i tal 2019

Publikation udgivet af Slots- og Kulturstyrelsen, 2020.

Bøger og læselyst hos små børn: Kortlægning af danske initiativer, udfordringer og uudnyttede potentialer

Udarbejdet af Anna Helene Møllerup, Elisabeth Mamsen og Emma Sandberg Biltoft, Socialt Udviklingscenter SUS (med støtte fra Egmont Fonden) 2021.

Børns læsevaner 2017: Overblik og indblik

Udarbejdet af Stine Reinholdt Hansen, Stig Toke Gissel, Morten Rasmus Puck, Henriette Romme Lund, Astrid Kæthius og Lisbet Vestergaard, Tænk tanken Fremtidens Biblioteker, 2018.

Evaluering af læselyst-projektet Læselyst og læsefællesskaber for børn i skolernes fritidstilbud

Udarbejdet af Gitte Balling, Københavns Universitet, 2021.

Evaluering af samarbejdet i projekt Bogstart

Udarbejdet af Helle Hygum Espersen, KORA, 2016.

Fang fortællingen

Artikel af Hellen Niegaard, udgivet i Danmarks Biblioteker, april 2019.

Forventninger og færdigheder – danske unge i en international sammenligning

Rapport om de danske PISA-resultater, Anvendt Kommunal Forskning, Danmarks Pædagogiske Universitet, SFI-SURVEY, 2001.

Hvad er og hvad måler PISA?

Artikel af Henriette Romme Lund, udgivet af Nationalt Videncenter for Læsning, 2016.

Hvad gør vi med børnelitteraturen?

Redigeret af Karin Esmann Knudsen, Syddansk Universitetsforlag, 2012.

Kulturministeriets Bogpanels årsrapport 2020

Publikation udgivet af Slots- og Kulturstyrelsen, 2019.

Læselyst – hvad er det?

Artikel af Henriette Romme Lund, udgivet af Nationalt Videncenter for læsning, 2021.

Læselyst og læring

Antologi redigeret af Henriette Romme Lund og Sigrid Madsbjerg, Dansk Psykologisk Forlag 2011.

Læselyst, læsefællesskaber, læsekultur:**Hvad og hvorfor? Et oplæg til diskussion**

Slides på centralbibliotek.dk fra Nina Christensens oplæg februar 2020.

Læselystkampagnen: En kulturøkonomisk analyse om forholdet mellem mål, rammebetingelser, ressourcetræk og effekter

Rapport udarbejdet af Suna Sørensen og Torben Damgaard, Institut for Entreprenørskab og Relationsledelse, 2008.

Oplæg til en national læsestrategi for børn og unge, 2019

Udgivet af Danmarks Biblioteksforening, 2019.

PIRLS 2016: En international undersøgelse**om læsekompetence i 3. og 4. klasse**

Rapport udarbejdet af Jan Mejding, Katja Neubert og Randi Larsen, Aarhus Universitetsforlag, 2017.

PISA undersøgelser

Artikel på Faktalink.dk, 2014.

BILAG 1: LISTE OVER TILSKUDSMODTAGERE 2014–2019

Årstal	Tilskudsmodtager	Projekttitlel	Tilskud i kr.
2014	Odense Bibliotek	Opgradér din læsning – læselyst og digitale medier	674.691
2014	Esbjerg Bibliotek	Biblioteket som literacyagent	536.250
2014	Horsens Bibliotek	Digital læselyst i børnehave, bibliotek og skole	1.271.722
2014	Ikast-Brande Bibliotek	Mit rum for læring og oplevelser	1.122.643
2014	Gentofte Bibliotek	Fortællingen får liv i det fleksible rum	265.000
2014	Holluf Pile Skole, Odense	Forårs-sfo i dialog med biblioteket	49.500
2014	Lyngby-Taarbæk Kommune	Sprogene bygger bro – biliteracy i partnerskab	67.012
2014	Herning Bibliotek	L.Æ.S.	145.650
2014	Brønderslev Bibliotek	Hvem læser først? – biblioteket på udebane	119.034
2014	Rødovre Bibliotek	2610 BookBrother	106.896
2014	Svendborg Bibliotek	Ud med læsningen	52.000
2014	Lyngby-Taarbæk Bibliotek	Læs og brug bolden!	217.275
2015	Frederiksberg Bibliotek	Bogen i bevægelse – en fysisk og sproglig oplevelse	351.555
2015	Viborg Bibliotekerne	StoryLab, Viborg	351.000
2015	Horsens Bibliotek	Biblioteket som familieiværksætter – en god start	50.000
2015	Odense Bibliotek	Bookeaters Convention on Tour	582.736
2015	Tingløggeskolen	Hvem er den grimme ælling	312.106
2015	Herning Bibliotek	Tryk på sproget – sprogstimuleringsforløb for de 0–3årige	187.717
2015	Odense Bibliotek	Lyveskolen for viderekomne	432.916
2015	Aalborg Bibliotek	Sprogstart-Bibliotekers indsats for børnehavebørn	1.775.140
2015	Horsens Bibliotek	Sprogrigt miljø til de små, early literacy 0–2 år	703.123
2015	Horsens Bibliotek	AT LÆSE I 10. KLASSE – SÅ DET RYKKER!	106.300
2016	Hillerød bibliotek	Legende læsning	101.500
2016	NOTA	Ambassadørnetværk	422.917
2016	Fredericia Bibliotek	Rundt om barnet	82.815
2016	Brønderslev Bibliotek	Ny Nordisk	497.158
2016	Fredensborg Bibliotek	Sprogambassadører – nye veje for en tidlig indsats	423.277
2016	Svendborg Bibliotek	Dannelse gennem læsning og produktion af visuelle fortællinger	57.251
2016	Favrskov Bibliotek	Bibboxen – elevernes eget digitale bibliotek	111.220
2016	Køge Bibliotek	Familiesprog – for de 3–5årige	281.550
2016	Viborg Bibliotekerne	Room of Stories	127.500

Årstal	Tilskudsmodtager	Projekttitle	Tilskud i kr.
2016	Helsingør Bibliotek	Rum-værk: Den 4-dimensionale tekst	365.000
2016	Gentofte Bibliotek	Fang Fortællingen	682.000
2016	Skive Bibliotek	Ord Magi – unge tekster der rykker	102.000
2016	Frederikssund Bibliotek	Læseløft 10–13 år – med frivillige i skoler og biblioteker	583.236
2016	Aarhus Bibliotek	International børnelitteraturfestival	70.000
2018	Brønderslev Bibliotek	Læseheste i Hjøllerup	279.126
2018	Horsens Bibliotek	Hashtag BogFan – et læselystprojekt	183.500
2018	Aarhus Bibliotek	Robotten, min læsemakker	359.164
2018	Odense Bibliotek	Bookflix – Besøg din indre action-biograf	173.868
2018	Albertslund bibliotek	Unge kulturentreprenører hacker biblioteket	157.200
2018	Københavns Biblioteker	Lystlæsning i Gymnasie & Udskoling	285.218
2018	Randers bibliotek	Lyst til faglitteratur	372.000
2018	Langeland Bibliotek	Børn fortæller historier på tværs af kommuner	71.381
2018	Skive Bibliotek	FortælleForældre	128.000
2018	Sønderborg Kommune	LæseHelte – coming up	372.636
2018	Kommunernes Forening for PLCer	Digitale læseoplevelser i biblioteksrummet (DLB)	533.750
2018	Aalborg Bibliotek	Læsefamilier	247.414
2018	Vejle Bibliotek	Læs piger – et læse- og motivationsprojekt	445.409
2019	Aalborg Bibliotek	Interaktive fortællinger	113.108
2019	Odense Bibliotek	b-Sport – bogstafét og læselyst i KOMBI-biblioteker	61.906
2019	Bavnehøjskolen	værkstøjskasse læselyst for drenge	30.600
2019	Odense Bibliotek	Imagine – digital læsning med storytelling som løftestang	24.750
2019	Tænketanken Fremtidens Biblioteker	Digitalt myteri – potentialer i børns digitale læsning	200.387
2019	Tænketanken Fremtidens Biblioteker	Lyst til læsebånd i hele landet	724.500
2019	Aalborg Bibliotek	Læseforældre	103.885
2019	Lejre Bibliotek	Kunstformidling som greb til læselyst	70.000
2019	Københavns Biblioteker	Fremtidens frilæsning	179.508
2019	Køge Bibliotek	Formidling af digitale fortællinger	75.000
2019	Silkeborg Bibliotek	Novel Engineering til ungdomsuddannelserne	155.300

BILAG 2: SPØRGESKEMA

Slots- og Kulturstyrelsen laver i 2021 en kortlægning af læselystprojekter for børn og unge. Den skal give et overblik over de særligt værdifulde erfaringer, som nye initiativer kan bygge videre på. Det primære genstandsfelt for kortlægningen er projekter, der har modtaget tilskud fra Udviklingspuljen til Folkebiblioteker og Pædagogiske Læringscentre i perioden 2014–2019.

Jeres bibliotek/skole/institution har modtaget tilskud til et eller flere læselystprojekter i den periode. Vi vil derfor bede jer om at besvare et spørgeskema om projektet.

Skemaet rummer i alt 21 spørgsmål. Det er opdelt i tre afdelinger: Baggrundsoplysninger, projektets forankring/udbredelse og oplevede effekter af projektet.

Til sidst er der et fritekstfelt til supplerende kommentarer.

Praktisk om spørgeskemaet

Man kan sende skemaet videre til en anden e-mailadresse, uden at svar går tabt. I kan derfor godt være flere personer, der bidrager med svar (projektleder, udviklingschef med mere). Det er op til jer at vurdere, hvem der er mest kvalificeret til at besvare spørgsmålene.

De indtastede svar bliver automatisk gemt i skemaet, og det er muligt at gå ind i skemaet flere gange og ændre svarene.

Man kan se spørgeskemaet i sin helhed ved at klikke på printerikonet nederst i venstre hjørne, når man har afsluttet besvarelsen.

Bemærk: Det ikke er muligt at besvare anonymt.

Hvad sker der bagefter?

Spørgeskemaundersøgelsen bliver fulgt op af telefoninterviews med udvalgte respondenter. Det kan derfor være, at I bliver kontaktet igen. Den færdige kortlægning bliver præsenteret på et seminar, som Slots- og Kulturstyrelsen afholder i november 2021.

Svarfrist

Vi vil bede jer om at besvare skemaet senest torsdag den 25. marts 2021.

Hvis I har spørgsmål til skemaet, så kontakt Lisbet Vestergaard på lve@slks.dk eller tlf. 51 41 64 95.

Baggrundsoplysninger

Institutionens navn
Projekttitel
Navn på kontaktperson
Mailadresse på kontaktperson
Kontaktpersonens funktion:

Biblioteksleder
Skoleleder
Udviklingschef
Udviklingskonsulent
Projektleder
Projektmedarbejder
Andet

Projektets forankring og udbredelse

Den næste del af spørgeskemaet følger op på Udviklingspuljens overordnede kriterier om de støttede projekters fremtidsperspektiv, praktiske anvendelighed og bredde.

Har I efter projektets afslutning implementeret hele eller dele af det i jeres drift?

Ja
Nej

Har I efter projektets formelle afslutning gjort mere for at udbrede kendskabet til projektet?

Ja
Nej

Hvis ja: Skriv hvad I efter projektets formelle afslutning har gjort for at udbrede kendskabet til projektet:

Har I på biblioteket efter projektets afslutning fået henvendelser fra andre (biblioteker, skoler, m.fl.), der har ytret ønske om at arbejde videre med projektets koncepter/modeller?

Ja
Nej

Har I konkret kendskab til, at andre (biblioteker, skoler, m.fl.) har brugt hele eller dele af de koncepter/modeller, som blev udviklet i projektet?

Ja
Nej

Hvis ja: Skriv navnene på de aktører, der har brugt hele eller dele af de koncepter/modeller, som blev udviklet i projektet

Oplevede effekter af projektet

Den næste del af skemaet handler om oplevede effekter af projektet.

Det gælder i forhold til:

- Målgruppens udbytte af projektet
- Arbejdet med andre målgruppers læselyst
- Medarbejdernes faglighed på læselystområdet
- Samarbejde med andre aktører
- Jeres strategiske arbejde med børn og unges læselyst.

I hvilken grad har I oplevet, at projektet styrkede målgruppens læselyst? (efter projektets formelle afslutning)

I høj grad
I nogen grad
I ringe grad
Slet ikke

I hvilken grad har I oplevet, at projektet styrkede jeres arbejde med læselyst i forhold til andre målgrupper?

I høj grad
I nogen grad
I ringe grad
Slet ikke

I hvilken grad har I oplevet, at projektet styrkede de involverede medarbejders faglighed på læseområdet?

I høj grad
I nogen grad
I ringe grad
Slet ikke

I hvilken grad har I oplevet, at projektet styrkede samarbejdet med jeres projektpartnere efter projektperioden?

I høj grad
I nogen grad
I ringe grad
Slet ikke

I hvilken grad har I oplevet, at projektet bidrog til jeres strategiske arbejde med børn og unges læselyst?

I høj grad
I nogen grad
I ringe grad
Slet ikke

Hvad har været den vigtigste effekt af projektet i forhold til arbejdet med børn og unges læselyst?

Kommentarer

Hvis I har øvrige kommentarer eller flere eksempler på projektets resultater, kan I skrive dem her:

Tak for din deltagelse i undersøgelsen.

BILAG 3: SPØRGERAMME TIL KVALITATIVE INTERVIEWS, APRIL-MAJ 2021

Spørgsmål 1: Uddybning af tema i spørgeskemaundersøgelse

Baggrund:

Af undersøgelsens del 1 om forankring og udbredelse af projekter fremgår det, at 63 procent efter projektets formelle afslutning har gjort mere for at udbrede kendskabet til projektet. 46 procent har fået henvendelser fra andre (biblioteker/skoler), der har ytret ønske om at arbejde videre med projektets koncepter/modeller. 40 procent har konkret kendskab til andres brug af projektet.

A: Hvad ville du gerne have vidst/kendt til før gennemførslen af projektet på dit bibliotek, der eventuelt kunne have fremmet dets udbredelse/efterliv?

B: Hvad skal der til, for at du/dit bibliotek vil finde det interessant at implementere hele eller dele af et projekt om børn og unges læselyst, som er udviklet af andre biblioteker/aktører?

Spørgsmål 2: Uddybning af tema i spørgeskemaundersøgelsen

Baggrund:

I spørgeskemaundersøgelsens del om oplevede effekter svarede 49 procent, at deres projekt i høj grad bidrog til det strategiske arbejde med børn og unges læselyst. 37 procent svarede "i nogen grad".

Hvad er dit bud på, hvordan jeres projekt har bidraget til det strategiske arbejde? Hvad dækker det over i praksis?

Spørgsmål 3: Refleksion over projektbetingelser

Set fra din stol og med afsæt i dine erfaringer fra læselystprojekter:

Hvilke betingelser skal der til for at skabe gode resultater med læselyst blandt børn og unge?

Spørgsmål 4: Input til anbefalinger

Hvordan kan man på nationalt niveau bedst stimulere og understøtte arbejdet med børn og unges læselyst?

Til sidst: Er der andet, du vil tilføje?

Det kan f.eks. være en generel betragtning, en refleksion eller en konkret anbefaling til et nyt tiltag.

BILAG 4: LISTE OVER INFORMANTER I DEN KVALITATIVE UNDERSØGELSE

1. Tina Bang, udviklingschef, Aalborg Bibliotekerne
2. Rikke Østergaard Hansen, Herning Bibliotek (koordinator for Sprogsporet og med i projektet Tryk på sproget)
3. Anne Grønhøj: Aalborg Bibliotekerne (koordinator for læsesporet og med i projektet Læsefamilier)
4. Finn Wraa, projektleder, Odense Bibliotekerne
5. Louise Rex, Fredensborg Bibliotekerne, projektleder og afdelingsleder,
6. John Kleisner, projektleder og skolekonsulent, Favrskov Kommune
7. Louise Eltved, udviklingskonsulent og projektleder, Brønderslev Bibliotek
8. Martin Søndergaard Sørensen, afdelingschef og projektleder, Esbjerg Bibliotekerne
9. Louise Buus, projektleder og udviklingskonsulent, Horsens Bibliotek
10. Lotte Hviid Dyrbye leder, Tænk tanken Fremtidens Biblioteker
11. Iben Østerby, Holstebro Bibliotek (aftager af projektet Læsefamilier)
12. Lene Kaalund, Albertslund Bibliotek (aftager af projektet Sprogstart)
13. Anne-Grethe Nielsen, skolekonsulent, Brønderslev Kommune (deltager i projektet Læseheste i Hjallerup)
14. Tom Søgaard-Jensen, lærer og pædagogisk koordinator på Falkonergårdens Gymnasium, Frederiksberg Kommune (deltager i projektet Lystlæsning i Udskoling og Gymnasie)
15. Jeanne Windsmose Christensen, tale-høre-pædagog, Stevns Kommune, deltager i projektet Familiesprog

